

AANVANKELIJK ONDERWIJS
IN DE
MOEDERTAAL

kunnende dienen als voorbereiding tot

PROFESSOR JAN VAN BEERS,

ONDERRICHT IN DE GRONDREGELS DER NEDERLANDSCHE SPRAAKLEER

DOOR

G. HAEGENS

Gemeente-onderwijzer te Antwerpen (St Willibrords).

BRUSSEL

C. CALLEWAERT EN BROEDERS, DRUKKERS, UITGEVERS

WOLVENGRACHT, 13 EN 15

1865

ER IS VOLDAAN AAN DE VEREISCHTEN DER WET.

AANVANKELIJK ONDERWIJS

IN DE

MOEDERTAAL

Voorafgaande aanmerkingen.

1. Zoowel in de mondelinge als in de schriftelijke oefeningen maken de kinderen, zooveel mogelijk, volledige zinnen; hierdoor zullen ze beter leeren *denken*, en derhalve ook beter leeren *spreken* en *schrijven*.

2. De onderwijzer spreke heel langzaam, duidelijk en natuurlijk, zonder gemaaktheid; dit eische hij ook van zijne leerlingen.

Spreekt een leerling verkeerd of gebrekkig, dan worde hij eerst aangezet om het beter te doen; kan hij dit niet, dan doe het een andere; gaat dit ook niet, dan zegge het de onderwijzer zelf goed voor en late het door eenige leerlingen herhalen.

3. Hij spreke en schrijve steeds zuiver Nederlandsch en wakkere zijne leerlingen aan, ook hierin zijn voorbeeld te

volgen, niet alleen in de school, maar overal waar ze spreken zullen. Hierom doe hij hun bij gelegenheid het onderscheid hooren tusschen eene beschaafde en eene gemeene, platte uitspraak. Hij zegge hun, dat men in de wereld heel dikwijls de menschen beoordeelt naar hunne uitspraak; dat eene goede uitspraak soms meer waard is dan het beste getuigschrift, en dat men zelden een hoog gedacht opvat van iemand, die gemeen of gebrekkig spreekt.

4. De schriftelijke oefeningen moeten door den onderwijzer ter vlucht nagezien worden, terwijl de leerlingen er meê bezig zijn; dit is vooral noodig om hier en daar eenen zwakke aan te moedigen of eenen trage aan te zetten. Hij zorgde daarbij dat ze niet van elkander afschrijven, dat elk zijn eigen werk verrichte.

5. De beste opgaven der leerlingen schrijve de onderwijzer heel fraai op het bord. Dit toont den leerlingen dat hij er belang in stelt, dat hij het gaarne doet, en zoo worden ze aangespoord om het ook gaarne en derhalve ook goed te doen. — Blijft er nog wat tijds over, dan schrijven de leerlingen het opgegevene van het bord af.

6. Is eene mondelinge of schriftelijke oefening niet goed begrepen of uitgevoerd, dan worde die den volgenden keer hernomen. Dit is van het allergrootste belang voor elk onderwijsvak, en het niet nakomen daarvan is misschien wel de groote oorzaak, dat onderwijzer en leerlingen soms heel goed hun best doen en toch weinig goeds verrichten.

7. Van tijd tot tijd doe de onderwijzer eene korte herhaling van al hetgene reeds geleerd is. Dit is niet minder noodzakelijk. Een kind is soms heel vlug van opvatting, doch laat het geleerde meestal even gauw los. Gaat de onderwijzer nu maar voort, zonder dit geleerde te versterken, te herhalen, dan zal hij tot zijn groot spijt moeten on-

dervinden, dat zijne leerlingen weinige of geene vorderingen gedaan hebben. Op losse gronden kan men toch *niet* stevig bouwen.

I

Denken. — Gedachte.

ONDERWIJZER. Wat zijt gij, vriend?

LEERLING. Ik ben een kind, een mensch.

O. Kunt *gij* iets doen, dat *de hond* niet kan?

L. Ja, M., ik kan spreken, lezen, schrijven, enz., en dat kan de hond niet.

O. Braaf zoo; maar indien men hem dat eens leerde, zooals men het u geleerd heeft, dan zou hij het misschien ook wel kunnen?

L. Neen, M., hij kan dat niet leeren.

O. En waarom zou hij dat niet kunnen leeren?

L. Hij kan dat niet leeren, omdat hij geen verstand heeft.

O. Wij hebben toch al honden gezien, die heel aardige kunstjes verrichtten: die kunstjes heeft men hun toch wel eerst moeten leeren. Meent ge dat ook niet? Zoo leert men ook den paarden trekken, rechts en links, gauw of langzaam gaan. Ik heb wel eens eenen vogel hooren zeggen: « Dag Jan! » — Denkt ge nu niet, dat die dieren dan toch verstand moeten hebben om dat allemaal te kunnen doen?

L.

O. Hoort, kinderen: men kan aan sommige dieren wel iets leeren, zonder dat deze nogtans weten, wat ze doen of waarom ze dat doen. Zoo zal de papegaai « *Dag Jan* » zeggen tegen iedereen, zelfs tegen meisjes. — Als gij iets zegt of iets doet, weet ge dan ook wat ge zegt of wat ge doet?

En ge weet immers ook waarom ge dat zegt, waarom ge dat doet? Weten de dieren dat ook? En waardoor weet gij dat?

L. Ik weet dat door mijn verstand.

O. De mensch heeft verstand en de dieren hebben er geen. Die veel dingen goed verstaat, die heeft veel verstand. Die heel veel verstand heeft, kan goed zijn brood verdienen. Waar kunnen de kinderen veel verstand krijgen?

L. Dat kunnen ze in de school krijgen.

O. En wat moeten ze daarvoor doen?

L. Daarvoor moeten ze goed opletten en hun best doen.

O. Zoudt ge wel allen verstandige mannen willen worden?

— Luistert dan maar altijd wel; doet goed uw best.

Beziet allen het bord... Zeg gij er iets van.

L. *Het bord is zwart.*

O. Ge hebt me dat daar nu gezegd; maar wist gij al dat het bord zwart was, eer ge het zegdet, eer ge spraakt.

L. Ja, M., dat wist ik toen al.

O. Wat hebt ge daar binnen, met uwen geest, moeten doen, eer gij het kondet zeggen, eer gij kondet spreken?

L. Ik heb eerst moeten *denken*.

O. En waarmede *denkt* ge?

L. Ik *denk* met mijnen geest, met mijne ziel.

O. Ja, kinderen, dat is onze geest, onze ziel; het is ook onze ziel, die door onze oogen ziet en door onze ooren hoort.

— Kan een doode nog zien en hooren? Die heeft toch nog oogen en ooren? Waarom niet?

L. Omdat hij geene ziel in zich heeft.

O. Zeker, en om dezelfde reden kan hij ook niet meer *denken*. — Gij hebt nog allen eene ziel, gij leeft nog? *Denkt* er dan nog eens meê aan het bord. Wat hebt gij nu van het bord gedacht?

AANVANKELIJK ONDERWIJS

IN DE

MOEDERTAAL

Voorafgaande aanmerkingen.

1. Zoowel in de mondelinge als in de schriftelijke oefeningen maken de kinderen, zooveel mogelijk, volledige zinnen; hierdoor zullen ze beter leeren *denken*, en derhalve ook beter leeren *spreken* en *schrijven*.

2. De onderwijzer spreke heel langzaam, duidelijk en natuurlijk, zonder gemaaktheid; dit eische hij ook van zijne leerlingen.

Spreekt een leerling verkeerd of gebrekkig, dan worde hij eerst aangezet om het beter te doen; kan hij dit niet, dan doe het een andere; gaat dit ook niet, dan zegge het de onderwijzer zelf goed voor en late het door eenige leerlingen herhalen.

3. Hij spreke en schrijve steeds zuiver Nederlandsch en wakkere zijne leerlingen aan, ook hierin zijn voorbeeld te

O. Gij kunt mijne gedachte dus ook niet zien noch hooren. — Maar zegt eens, kunt ge niet maken, dat *ik* wete wat *gij* gedacht hebt? Wat moet ge daarvoor doen?

L. Daarvoor moet ik u *zeggen*, wat ik gedacht heb: ik moet *spreken*.

O. Wel, doe *gij* dat eens.

L. *Ik ben in de school*.

O. *Zeg* *gij* mij ook, wat *gij* gedacht hebt: *spreek* *gij* ook.

L. *Ik zit op eene bank*.

O. Nu zal ik u zeggen wat ik gedacht heb; ik zal ook *spreken*: *Gij zijt oplettende kinderen*. — Weet *gij* nu wat *ik* gedacht heb? Hoe komt het dat *gij* het nu weet?

L. Ik weet het nu, omdat *gij* het *gezegd* hebt, omdat *gij gesproken* hebt.

O. Ik denk weër iets; ik zal *zeggen* wat ik gedacht heb, en toch zult *gij* het niet weten. (De onderwijzer zegt het zoo stil, dat de leerlingen het niet hooren.) Weet *gij* het nu? Hoe komt dat?

L. Ik heb het niet *gehoord*.

O. *Gij* moet het dus kunnen *hooren*. — En hetgene men *hooren* kan, hoe is dat ook weër?

L. Hetgene men *hooren* kan, is *hoorbaar*.

O. Hoe moet ik mijne gedachte dan *uitdrukken*, *uitspreken*, opdat *gij* ze kennet?

L. *Gij* moet uwe gedachte *hoorbaar uitdrukken*.

O. En hoe heet men dat: *zijne gedachte hoorbaar uitdrukken*?

L. *Zijne gedachte hoorbaar uitdrukken* heet *spreken*.

O. Zoudt ge mij nu kunnen zeggen, wat *spreken* is?

L. *Spreken* is *zijne gedachte hoorbaar uitdrukken*.

O. Hebt ge al eens twee of meer menschen met elkander zien *spreken*? Waarom *spraken* die met elkander?

L. Om elkanders gedachte te kennen.

O. Als zoo twee of meer menschen met elkander *spreken*, dan houden ze een *gesprek*. — Waarom zou men dat zoo heeten?

L. Omdat ze met elkander *spreken*.

O. Al wie *spreken kan*, bezit de *spraak*. — Bezitten alle menschen de *spraak*? Welke niet?

L. De doofstommen bezitten de *spraak* niet, want ze kunnen niet *spreken*.

O. Hoe zou het komen, dat die niet hebben leeren *spreken*; ge weet dat men dit moet leeren om het te kunnen?

L. De doofstommen kunnen niet leeren *spreken*, omdat ze doof zijn en dus niet kunnen *hooren*.

O. Nogtans moet ik u zeggen, dat men de dooven kan leeren spreken; dat gaat nog al moeilijk, maar moeilijk gaat ook, dat weet ge wel. Men doet hun de bewegingen met den mond voor, zij doen die na, en zoo leeren ze op den duur heel duidelijk spreken. — Ge zijt wel allen zeer gelukkig, kinderen, dat ge goed kunt hooren en dus ook gemakkelijk kunt leeren spreken. Beschimpt dan nooit de menschen, die zoo gelukkig niet zijn.

SCHRIFTELIJKE OEFENINGEN.

1. Waar heeft de mensch zijne gedachte?
2. Hoe kunt ge uwe gedachte aan iemand anders doen kennen?
3. Wat is spreken?
4. Opdat ik goed wete wat ge zegt, hoe moet ge dan spreken?

5. Wanneer zegt men, dat de menschen een gesprek voeren?

6. Wat bezit iemand, die spreken kan?

III

Schrijven.

O. Nu wil ik u mijne gedachte eens doen kennen zonder te *spreeken*.

Hij schrijft op het bord : *Onze school is een schoon gebouw*. — Hoe weet ge nu wat ik gedacht heb?

L. Gij hebt het op het bord geschreven.

O. Hebt gij het ook *gehoord*?

L. Neen, M., maar ik heb het *gezien*.

O. En hetgene men *zien* kan is....?

L. Hetgene men *zien* kan is *zichtbaar*.

O. Hoe heb ik mijne gedachte nu uitgedrukt?

L. Gij hebt uwe gedachte *zichtbaar* uitgedrukt.

O. En hoe heet men dat: *zijne gedachte zichtbaar uitdrukken*?

L. *Zijne gedachte zichtbaar uitdrukken* heet *schrijven*.

O. Kunt ge mij nu ook zeggen, wat *schrijven* is?

L. *Schrijven is zijne gedachte zichtbaar uitdrukken*.

O. (Hij wenkt een kind om aan het bord te komen.)

Wie heeft u hier doen komen? Heb ik het u gezegd? Heb ik het u geschreven?

L. Gij hebt mij een teeken gedaan, gij hebt mij *gewenkt*.

O. En hebt ge dat *gehoord*?

L. Neen, M., ik heb dat *gezien*.

O. Hoe heb ik mijne gedachte dan uitgedrukt, *hoorbaar* of *zichtbaar*?

L. Gij hebt uwe gedachte *zichtbaar* uitgedrukt.

O. Welke menschen drukken hunne gedachten altijd door teekens uit?

L. De doofstommen doen dít altijd door teekens.

O. Op hoeveel wijzen kunnen wij onze gedachten uitdrukken?

L. Wij kunnen onze gedachten op twee wijzen uitdrukken : *hoorbaar* en *zichtbaar*.

SCHRIFTELIJKE OEFENINGEN.

1. Op hoeveel wijzen kunt gij uwe gedachte uitdrukken?

2. Drukt uwe gedachte *zichtbaar* uit over elken der volgende personen : de boer, de schipper, de smid, de bakker, de timmerman.

3. Wat is schrijven?

4. Schrijft iets over elk der volgende dieren : het paard, de hond, de duif, de visch, de worm.

5. Opdat ik goed kunne weten, wat ge geschreven hebt, hoe moet ge dan schrijven?

6. Drukt eene gedachte uit over elk der volgende dingen : de zon, de boom, de bloem, de kachel, het mes.

IV

Zinnen.

O. We kunnen nu zeggen, wat spreken en ook wat schrijven is. Zeg gij het nog eens. Gij ook, enz. Maar weet ge ook wat men eerst moet doen, óm goed te kunnen spreken en goed te kunnen schrijven.

L. Om goed te kunnen spreken en goed te kunnen schrijven, moet men eerst goed denken.

O. Dat is het; denken moet men altijd goed eer men spreekt en eer men schrijft. Die wel denkt eer hij iets begint, maakt gewoonlijk goed werk. — Denkt nu eens iets van den *nachtegaal*. — Maak gij uwe gedachte *hoorbaar*, ik zal ze op het bord schrijven en ze dus *zichtbaar* maken. Gij ook. En gij.

L. *De nachtegaal is een vogel. De nachtegaal zingt schoon.*

O. Denkt nu iets van uw huis. Laat *hooren*, wat ge gedacht hebt; ik zal het weér laten *zien*.

L. *Mijn huis is klein. Mijn huis is een gebouw.*

O. Hoe hebt gij uwe gedachte uitgedrukt?

L. Ik heb mijne gedachte *hoorbaar* uitgedrukt.

O. En hoe heb ik die uitgedrukt?

L. Gij hebt die *zichtbaar* uitgedrukt.

O. Eene gedachte, die *hoorbaar* of *zichtbaar* is uitgedrukt, heet *een zin*. — Wie zou me nu kunnen zeggen wat *een zin* is?

L. *Een zin is eene gedachte, die hoorbaar of zichtbaar gemaakt is.*

O. Hoe kan men nu zeggen in de plaats van *eene gedachte uitdrukken*?

L. Men kan daarvoor zeggen: *eenen zin maken*.

O. Maak gij nu eenen zin. Gij ook. En gij. Eenz.

(Vele kinderen geven zinnen op; de onderwijzer schrijft de beste op het bord.)

SCHRIFTELIJKE OEFENINGEN.

1. Maakt zes zinnen over dingen, die *in* de school zijn, en evenveel over dingen, die *aan* de school zijn.

2. Wat is een zin?

3. Schrijft acht zinnen over dingen, die gij in uw huis, en ook zooveel over dingen, die gij op de straat ziet.

4. Wat moet ge altijd doen eer ge iets verricht?

5. Maakt vijf zinnen over u zelve en ééne over elk lid van uw huisgezin.

V

Woorden.

O. Zeg gij eens iets van den *boer*; ik zal het op het bord schrijven.

L. *De boer bewerkt het land.*

O. Weet gij ook hoe men die dingen heet: *De... boer... bewerkt... het... land?*

L. Die dingen heeten *woorden*.

O. En wat maken al die *woorden* te zamen?

L. Die maken te zamen eenen *zin*.

O. Kunt ge nu ook zeggen, waaruit een zin bestaat?

L. Een zin bestaat uit *woorden*.

O. De woorden op het bord kan men zien; dus zijn ze...?

L. De woorden op het bord zijn *zichtbaar*.

O. Hoe zijn de woorden op het bord gekomen?

L. Die zijn daarop *geschreven*.

O. Welke woorden zijn het daarom?

L. Daarom zijn het *geschrevene* woorden.

O. Hoe zijn de *geschrevene* woorden?

L. De *geschrevene* woorden zijn *zichtbaar*.

O. Zijn de *gesprokene* woorden ook *zichtbaar*?

L. Neen, M., de *gesprokene* woorden zijn *hoorbaar*.

SCHRIFTELIJKE OEFENINGEN.

1. Maakt vijf zinnen over dingen, die *in* den hof zijn, en evenveel over dingen, die *aan* den hof zijn.
2. Waaruit bestaan de zinnen?
3. Maakt vijf zinnen over dingen, die op het veld en ook zooveel over dingen, die in het bosch zijn.
4. Welke woorden kan men *zien*, en welke kan men *hooren*?
5. Maakt vijf zinnen over dingen, die in de lucht zijn, en vijf over dingen, die zich *in* of *aan* het water bevinden.

VI

Lettergrepen.

De onderwijzer schrijft op het bord :

De timmerman maakt eene deur.

O. Hoeveel woorden zijn er in dezen zin? — Noem gij ze eens, wacht wat na elk woord. — Spreek gij het eerste woord uit. Gij het derde. Gij het tweede. Gij het laatste. Gij het voorlaatste. — Hoe dikwijls doet men den mond open om het eerste woord uit te spreken?

Hoe dikwijls opent men den mond bij het uitspreken des tweeden woords? enz.

Wie kent een ander woord, dat door ééne opening des monds wordt uitgesproken? Wie nog? enz.

(De onderwijzer schijft eenigen dezer woorden op het bord.)

Bezieet die woorden eens goed. — Hoe heeten die teekens, waaruit de woorden bestaan?

L. Die teekens heeten letters.

O. Als ge met de hand eenige noten uit eene mand *grijpt*, hoe heet dan het hoopken noten, dat ge in eens *gegrepen* hebt?

L. Dat heet dan eene *greep* noten.

O. Zoo heeten eenige letters, die men door ééne opening des monds, die men in eens uitspreekt, *eene greep letters* of *eene lettergreep*. — Hoeveel lettergrepen hebben de woorden, die daar op het bord staan?

L. Die woorden hebben ééne lettergreep.

O. Woorden, die slechts ééne lettergreep hebben, heeten hierom *éénlettergrepige woorden*.

En wat zijn dan *tweelettergrepige woorden*?

L. *Tweelettergrepige* woorden zijn woorden, die *twee lettergrepen* hebben.

O. Noem gij eens een *tweelettergrepig* woord. Gij ook. En gij. Enz. Wacht een weinig achter elke lettergreep.

Hoe zouden de woorden heeten, die uit drij *lettergrepen* bestaan?

L. De woorden, die uit *drij lettergrepen* bestaan, heeten *drijlettergrepige woorden*.

O. Wie kent een *drij lettergrepig* woord? Wienog een? Enz.

Wacht een beetje achter elke lettergreep.

Zouden er ook *vierlettergrepige* woorden zijn? Wie kent er een?

Laat goed hooren dat er *vier lettergrepen* in zijn. Wie kent er nog een? Wie nog? enz.

O. Er zijn ook woorden, die *vijf*, *zes* of *meer* lettergrepen hebben en daarom *vijf*-, *zes*- of *meerlettergrepige* woorden heeten.

(Hij schrijft op het bord eenige woorden met lettergrepen die uit ééne, twee of meer letters bestaan.)

B. V. : *A-vond, e-zel, -o-ven, u-ren, ij-zer, paard, glas.*
Noem gij de lettergrepen van het eerste woord. Welke is de eerste lettergreep ? Uit hoeveel letters bestaat ze ?
En de tweede ? Enz. met de andere woorden.
Nu zult ge mij wel kunnen zeggen, wat eene lettergreep is.

L. *Eene lettergreep is ééne of meer letters, die men met ééne opening des monds uitspreekt.*

SCHRIFTELIJKE OEFENINGEN.

1. Schrijft tien éénlettergrepige woorden.
2. Wat zijn éénlettergrepige woorden ?
3. Schrijft tien tweelettergrepige woorden. — Scheidt de lettergrepen van elkander met een dwars streepje.
4. Wat zijn twee-, drij-, veellettergrepige woorden ?
5. Schrijft tien tweelettergrepige woorden, waarvan elke lettergreep op zich zelve een woord kan zijn.
B. V. : *Schoolkind.*
6. Wat is eene lettergreep ?
7. Schrijft vijf drijlettergrepige woorden, waarvan de eerste lettergreep op zich zelve een woord, en de twee laatste te zamen een woord kunnen maken.
B. V. : *Schoenmaker.*
8. Nog vijf, waarvan de twee eerste lettergrepen te zamen en de laatste op zich zelve een woord kunnen maken.
B. V. : *Peperkoek.*

VII

Letters.

- O. Waaruit bestaan de lettergrepen ?
- L. De lettergrepen bestaan uit letters.

O. Zijn er nog al veel verschillende letters? Ge kunt die wel in orde opnoemen? Laat hooren.

L. *a, b, c, d, e, f, g, h, i, j, k, l, m, n, o, p, q, r, s, t, u, v, w, x, ij, z.*

O. Ge hebt nu de letters *genoemd*, laat nu ook eens hooren hoe ze *klinken*.

L. (De leerlingen geven de klanken op. De *c* spreken ze *ke* uit, die *q* insgelijks *ke*, en de *x* *kse*.)

O. Welk verschil is er nu tusschen de letters, die ge uitgesproken hebt, en die daar op het bord staan?

L. De letters op het bord zijn *geschrevene*, die ik uitgesproken heb, zijn *uitgesprokene*.

O. Hoe zijn dan de eenen en hoe de anderen?

L. De eenen zijn *zichtbaar*, de anderen *hoorbaar*.

O. Kunt ge de letters, die op het bord staan, niet *hooren*?

L. Neen, M., men kan ze slechts *zien*.

O. *Al, wat men hooren kan, is een klank of een geluid.* Welke letters zijn dan *klanken* of *geluiden*?

L. De *hoorbare* letters zijn *klanken* of *geluiden*.

O. En wat zijn de *zichtbare* letters?

L. De *zichtbare* letters zijn *teekens*.

O. Dus *beteekenen* die iets. Wat dan?

L. Ze *beteekenen* *klanken* of *geluiden*.

O. En daarom heet men ze *klank-* of *geluidteekens*. — Zeg gij me nu nog eens, wat de *hoorbare* letters zijn.

L. De *hoorbare* letters zijn *klanken* of *geluiden*.

O. En wat zijn de *zichtbare* letters?

L. De *zichtbare* letters zijn *klank-* of *geluidteekens*.

Bij de hoorbare letters zijn er eenige die *alleen*, die op zich zelve klinken, en daarom *klinkers* heeten; de andere klinken *niet alleen*, maar met de klinkers *mede* en hierom heeten ze *medeklinkers*.

O. Wie kan nu de klinkers opnoemen?

L. *A, e, i, o, u, ij?*

O. Waarom heeten die *klinkers*.

L. Omdat ze *alleen* klinken.

O. En welke zijn dan de medeklinkers?

L. *b, c, d, f, g, h, j, k, l, m, n, p, q, r, s, t, v, w, x, z.*

O. En waarom heeten die *medeklinkers*?

L. Omdat ze met de klinkers *medeklinken*.

O. We weten nu hoe al de letters klinken; maar ik moet u zeggen, dat sommige van die letters niet altijd eender klinken. We zullen dat gaan hooren.

De onderwijzer schrijft op het bord:

man, bal, kast, vlag.

wa-gen, dra-gen, stra-ten.

O. Klinkt de *a* in al die woorden eender?

L. In de vier eerste woorden klinkt de *a kort* en in de drij laatste *lang*.

O. Bezie al die woorden nog eens goed. — Spreek gij het eerste woord uit van den eersten regel. Nu het eerste woord van den tweeden regel. — Volgt er op den klank *a* in de lettergreep *man* nog eene letter?

Welke?

L. Ja, M., de letter *n* volgt er op.

O. En in de lettergreep *wa*, volgt daar nog iets op den klank *a*?

L. Neen, M., daar volgt niets op.

O. Als de klank op het einde der lettergreep staat, dan heet die lettergreep eene *opene lettergreep*.

Waarom is de eerste lettergreep van *dra-gen* eene *opene lettergreep*?

L. Omdat de klank *a* op het einde der lettergreep staat.

O. Als er na den klank een of twee medeklinkers volgen, zooals in *man*, *bal*, *kast*, enz, dan is het eene *geslotene* lettergreep. Waarom is de lettergreep *gen* eene *geslotene* lettergreep?

L. Omdat er op den klank *e* eene *n* volgt.

O. Hoeveel soorten van lettergrepen kent ge nu?

Welke?

L. Ik ken twee soorten van lettergrepen: *opene* en *geslotene*.

O. Waarmede eindigen de *opene*, en waarmede de *geslotene* lettergrepen?

L. De *opene* lettergrepen eindigen met eenen *klinker*, de *geslotene* met eenen *medeklinker*.

O. Hoe klinkt de *a* in *geslotene* lettergrepen?

L. In *geslotene* lettergrepen klinkt de *a* *kort*.

O. En hoe klinkt ze in *opene* lettergrepen?

L. In *opene* lettergrepen klinkt ze *lang*.

O. De onderwijzer schrijft op het bord: *maan*, *raaf*, *straat*, *kaart*, *haas*. Zijn dat *opene* of *geslotene* lettergrepen?

L. Dat zijn *geslotene* lettergrepen.

O. Klinkt de *a* kort of lang?

L. De *a* klinkt lang.

O. En met hoe veel *a* 's is die lange klank *a* geschreven?

L. De lange klank *a* is met twee *a* 's geschreven.

O. Is dat ook zoo in de *opene* lettergrepen? Hoe is het daar?

L. In de *opene* lettergrepen is de lange klank *a* met eene enkele *a* geschreven.

O. Zeg gij me nu nog eens hoe de korte klank *a* geschreven wordt.

L. De korte klank *a* wordt met eene enkele *a* geschreven.

O. En de lange klank *a*?

L. De lange klank *a* wordt met eene enkele *a* geschreven in *opene*, en met eene dubbele *a* in geslotene lettergrepen.

De onderwijzer schrijft de volgende woorden op het bord:

pen, mes, bed, weg, flesch, klets.

peen, meel, dreef, steel, beet.

e-ten, spre-ken, we-ken, stre-ken.

O. Hoe is de *e* in de woorden op den eersten regel en hoe wordt ze dan geschreven?

L. In die woorden is de *e* kort en wordt dan met eene enkele *e* geschreven.

O. En in de woorden van den tweeden regel?

L. In de woorden van den tweeden regel is ze lang en wordt met eene dubbele *e* geschreven, omdat het geslotene lettergrepen zijn.

O. En hoe is ze in de woorden van den derden regel, en hoe wordt ze daar geschreven?

L. In de woorden van den derden regel is ze lang; daar wordt ze met eene enkele *e* geschreven, omdat het opene lettergrepen zijn.

O. Nu zijn er nog woorden, waarin de lange *e* een weinig *scherper* uitgesproken wordt, zooals in :

been, steen, mees, breed, enz.

bee-nen, stee-nen, mee-xen, bree-de, enz.

Met hoeveel *e* 's wordt de lange klank *e* in deze woorden geschreven?

L. In deze woorden wordt de lange klank *e* met twee *e* 's geschreven.

O. Ge ziet het, zoowel in opene als in geslotene lettergrepen schrijft men dan twee *e* 's.

Ziet wat ik op het bord schrijf :

ik, is, visch, pin, dik.

Hoe wordt de korte *i* geschreven?

L. De korte *i* wordt met eene enkele *i* geschreven.

O. De lange klank *i* werd weleer als twee *i* 's uitgesproken; nu spreekt men hem *ij* uit. Over den *ij*-klank zullen we later spreken.

Er is een klank, die bijna uitgesproken wordt gelijk weleer de lange *i*, namelijk de klank *ie*.

Hoe wordt die klank *ie* altijd geschreven?

L. De klank *ie* wordt zoowel in opene als in geslotene lettergrepen *ie* geschreven.

O. Ik ga weêr iets op het bord schrijven :

bol, bron, spons, vos.

zoon, kool, stoof, roos.

zo-nen, ko-len, sto-ven, ro-zen.

Hoe is de *o* in de woorden op den eersten regel, en hoe wordt ze dan geschreven?

L. Daar is de *o* kort, en wordt dan met eene enkele *o* geschreven.

O. Hoe is de *o* in de woorden van den tweeden regel, en hoe wordt ze dan geschreven? Waarom?

L. In die woorden is de *o* lang; ze wordt dan met eene dubbele *o* geschreven, omdat het geslotene lettergrepen zijn.

O. Hoe is de *o* in de woorden van den derden regel? Hoe wordt ze dan geschreven? Waarom?

L. In de woorden van den derden regel is de *o* lang; ze wordt dan met eene enkele *o* geschreven, omdat het opene lettergrepen zijn.

O. Over de lange *o* moet ik u nog wat zeggen :

Die klank wordt in sommige woorden een weinig *scherper* uitgesproken. Ik ga zoo eenige woorden op het bord zetten.

boom, stroom, brood, groot.

boo-men, stroo-men, broo-den, groo-ter.

Ge ziet, als de lange *o* een weinig scherper is, dan wordt ze zoowel in opene als in geslotene lettergrepen met eene dubbele *o* geschreven.

Met welken klank is dat ook zoo?

L. Dat is ook zoo met de lange *e*.

O. Ziet welke woorden ik schrijf :

musch, dun, nut-tig, vul-len.

muur, ge-buur, vuur, ge-stuurd.

mu-ren, ge-bu-ren, stu-ren.

Hoe is de *u* in de woorden van den eersten regel? Hoe wordt ze dan geschreven?

L. In die woorden is de *u* kort. Ze wordt dan met eene enkele *u* geschreven.

O. Hoe is de *u* in de woorden van den tweeden regel? Hoe wordt ze dan geschreven? Waarom?

L. In die woorden is ze lang. Ze wordt dan met eene dubbele *u* geschreven, omdat het geslotene lettergrepen zijn.

O. Hoe is de *u* in de woorden van den derden regel? Hoe wordt ze dan geschreven? Waarom?

L. In die woorden is de *u* lang. Ze wordt dan met eene enkele *u* geschreven, omdat het opene lettergrepen zijn.

O. Ik zal eenige woorden op het bord schrijven, waarin de klinker *ij* voorkomt :

mijn, pijn, krijt, schijn.

mij-ne, pij-nen, schij-nen.

Spreek gij die woorden eens uit. Wat denkt ge, klinkt de *ij* in die woorden kort of lang?

L. De *ij* klinkt lang.

O. De *ij* klinkt altijd lang; ze staat in de plaats van twee *i* 's; eertijds sprak men *miin* uit in plaats van *mijn*.

Er is nog een klinker, die bijna juist klinkt als de *ij*, maar die anders geschreven wordt. Ziet, ik zal hem op het bord zetten. — *ei*.

Wie kent een woord, waarin zulke *ei* komt?

L. *Kei, reis, ei, goedheid*, enz.

O. In den beginne zal het voor u nog al moeilijk zijn om te weten wanneer ge *ij* of *ei* moet schrijven; daarom moet ge maar altijd goed zien hoe de woorden op het bord en in uwe boeken staan.

O. Nu zijn er nog andere klinkers of klanken, die altijd eender geschreven worden. Ge kent die allemaal; ge hebt die geleerd eer ge kondet lezen. — Ik zal ze op het bord schrijven, naast de klinkers, waarover we reeds gesproken hebben.

<i>a</i>	<i>aa</i>	<i>aai</i>	<i>au</i>		
<i>e</i>	<i>ee</i>	<i>eeu</i>	<i>eu</i>	<i>ei</i>	
<i>i</i>	<i>ij</i>	<i>ie</i>	<i>ieu</i>		
<i>o</i>	<i>oo</i>	<i>ooi</i>	<i>oe</i>	<i>oei</i>	<i>ou</i>
<i>u</i>	<i>uu</i>	<i>ui</i>			

We zullen die klanken nog eens zuiver leeren uitspreken. — Tracht te onthouden in welke orde ik die op het bord geschreven heb, dan zult ge die altijd kunnen opnoemen zonder er eenen over te slaan.

Wilt ge nu ook de medeklinkers opgeven, alleen die,

welke in echt Nederlandsche woorden gebruikt worden. —
Ik zal ze op het bord schrijven.

L. *b, d, f, g, h, j, k, l, m, n, p, r, s, t, v, w, z.*

O. Behalve deze zijn er nog twee medeklinkers, die elk
met twee teekens geschreven worden; het zijn : *ch* en *ng*.
— Wie kent een woord, waarin de *ch* voorkomt?

L. *Zichaam, school, lachen*, enz.

O. In welke komt de *ng* voor?

L. In : *ding, brengen, langer*, enz.

O. Nu zijn er nog eenige medeklinkers, die alleen in
vreemde woorden gebruikt worden en daarom *vreemde* let-
ters heeten. Ze zijn : *c, x, y, ch, ph, rh, th, qu, ti*.

De *c* klinkt als *s* voor *e, i* en *ij*. — Hoe zult ge nu de vol-
gende woorden uitspreken :

cederboom, centimeter, cel.

cirkel, deciem, citroen,

cijfer, cijns, processie.

De *c* klinkt als *k* vóór de andere letters.

Hoe zult ge dan de volgende woorden uitspreken :

communie, cataloog, doctor,

secretaris, concert, sacrament,

Cornelis, Jacob, cacao.

De *x* klinkt als *ks*. — Hoe spreekt men dan de volgende
woorden uit :

Alexander, Maximiliaan,

Sinxen, exempel, exaam.

De *y* klinkt als *i*. — Hoe worden dan de volgende woorden
uitgesproken :

Egypte, mysterie, myriameter,

Cyrus, Assyrië, synagoog.

De *ch* klinkt als *k*. — Hoe moeten dan de volgende woorden uitgesproken worden :

Christus, Christoffel, chronijk,
catechismus, christen, chaos.

De *ph* luidt als *f*. — Hoe zult ge dan de volgende woorden uitspreken :

Philip, Raphaël, propheet,
spheer, blasphemie, Joseph.

De *rh* luidt als *r*. — Hoe spreekt men dan de volgende woorden uit :

Rhijn, rhum, Pyrrhus.

De *th* wordt als *t* uitgesproken. — Kunt ge nu de volgende woorden uitspreken :

thee, theater, apotheker, katholiek, Thienen, Thomas,
Bethlehem, Martha, Elisabeth, Athene.

De *qu* klinkt als *kw*. — Spreekt nu de volgende woorden eens uit :

Quinten, Quintiliaan, reliquiën,
quatertemper, quotient, qualiteit.

In de laatste of in de voorlaatste lettergreep klinkt *ti* meestal *si*. — Hoe zult ge dan de volgende woorden uitspreken :

natie, gratie, penitentie, superstitie,
predikatie, Pontius, Donatius.

SCHRIFTELIJKE OEFENINGEN.

1. Waaruit bestaan de lettergrepen?
2. Schrijft de letters van het alphabet.
3. Wat zijn *hoorbare* en wat *zichtbare* letters?
4. Welke klinkers worden door eene enkele letter geschreven?
5. Wat zijn klinkers?
6. Schrijft al de klinkers of klanken.
7. Wat zijn medeklinkers?
8. Schrijft de medeklinkers, die in echt Nederlandsche woorden voorkomen.
9. Welke medeklinkers worden met twee letters geschreven? — Schrijft een tiental woorden, waarin die medeklinkers voorkomen.
10. Schrijft :
 - a) Tien woorden, waarin de *a* kort is.
 - b) Tien, waarin ze lang is in opene lettergrepen.
 - c) Tien, waarin ze lang is in geslotene lettergrepen.
11. Schrijft :
 - a) Tien woorden, waarin de *e* kort is.
 - b) Tien, waarin ze lang is in opene lettergrepen.
 - c) Tien, waarin ze lang is in geslotene lettergrepen.
 - d) Tien, waarin ze scherplang is, en derhalve, zoo in opene als in geslotene lettergrepen, met eene dubbele *e* geschreven wordt.
12. Schrijft :
 - a) Tien woorden, waarin de *i* voorkomt.
 - b) Evenveel, waarin men den klank *ie* hoort.
- 13 Schrijft :
 - a) Tien woorden, waarin de *o* kort is.

- b) Tien, waarin ze lang is in opene lettergrepen.
- c) Tien, waarin ze lang is in geslotene lettergrepen.
- d) Tien, waarin ze scherplang is, en derhalve, zoo in opene als in geslotene lettergrepen, met eene dubbele *o* geschreven wordt.

14. Schrijft :

- a) Tien woorden, waarin de *u* kort is.
- b) Tien, waarin ze lang is in opene lettergrepen.
- c) Tien, waarin ze lang is in geslotene lettergrepen.

15. Schrijft vijf woorden, waarin de *ij*, en evenveel, waarin de *ei* voorkomt.

16. Wat zijn vreemde letters? Welke kent gij?

17. Zoekt drij woorden, waarin de *c* als *s* wordt uitgesproken, en ook zooveel, waarin ze als *k* klinkt.

18. Zoekt drij woorden, waarin eene *x* voorkomt, en ook drij, waarin men eene *y* aantreft.

19. Kent gij eenige woorden, waarin de *ch* als *k* wordt uitgesproken? — Schrijft er zoo twee.

20. Schrijft drij woorden, waarin de *ph* voorkomt, twee, waarin men de *rh*, en vier, waarin men de *th* aantreft.

21. Zoudt ge drij woorden kunnen vinden, waarin men de *qu* aantreft?

22. Wilt gij er eenige schrijven, waarin *ti* als *si* klinkt?

VIII

Dingen : personen, dieren en zaken. — Namen : persoons-, dier- en zaaknamen. — Naamwoorden.

O. Is de lessenaar iets? Is de school iets? Is uw boek iets?

L. Ja, M., de lessenaar is iets, enz.

O. *Al, wat iets is, heet ding.*

Zeg gij dat eens. En gij, enz. — Zijt gij dan ook een ding?
Waarom?

L. Ja, M., ik ben immers ook *iets*.

O. Dan is ieder van ons een *ding*, en dan zijn ook alle menschen *dingen*. Zijn er nog andere *dingen* op de wereld, behalve de menschen?

L. Ja, M., daar zijn er nog zeer veel.

O. De menschen *leven*. — Zijn er nog andere *dingen*, die ook *leven*?

L. Ja, M., de dieren en de planten *leven* ook.

O. Dat is waar; de dieren *leven*, en de planten *leven* ook; doch omdat men de planten niet *ziet* leven gelijk de menschen en de dieren, rekent men ze soms bij de *dingen*, die *niet leven*. — Zegt eens, hoe is iets dat *leeft*?

L. Iets, dat *leeft*, is *levend*.

O. Hoe zoudt ge dan kunnen zeggen in plaats van : *dingen die leven*?

L. *Levende dingen*.

O. En in plaats van : *dingen, die niet leven*?

L. *Niet levende dingen*.

O. Welke der *dingen* op de wereld zijn *levende*?

L. De menschen en de dieren zijn *levende dingen*.

O. En welke zijn *niet levende dingen*?

L. Al de andere dingen zijn *niet levende dingen*?

O. Ge weet dat men de *menschen* ook wel *personen* heet.
— In plaats van *niet levende dingen* zegt men ook *zaken*.

Weet ge nu hoeveel soorten van dingen er zijn?

Er zijn drij soorten van dingen : *personen, dieren* en *zaken*.

O. Zeg gij eens, vriend, hoe gij heet. En gij? En gij? enz.

— Wilt gij eens eenige dieren opnoemen?— En gij, eenige zaken?

(De onderwijzer schrijft die namen op het bord.)

Zijn dat nu de jongens, de dieren en de zaken zelven, die daar op het bord staan?

L. Neen, M., dat zijn hunne *namen*.

O. Zou elk ding wel eenen *naam* hebben?

L. Ja, M., elk ding heeft eenen *naam*.

O. En waartoe, denkt ge, dat die *namen* dienen?

L. Die namen dienen om er de dingen meê te *noemen*.

O. Dat is zeker; hoe zou men de dingen kunnen *noemen* als ze geenen *naam* hadden?—De personen hebben *namen*; de dieren hebben *namen*, en de zaken hebben *namen*—Hoe kan men met één woord zeggen in plaats van: *namen van personen*?

L. *Persoonsnamen*.

O. En in plaats van: *namen van dieren*?

L. *Diernamen*.

O. En voor *namen van zaken*?

L. *Zaaknamen*.

O. Hoeveel soorten van *namen* staan daar op het bord?

L. Daar staan drij soorten van *namen*: *persoonsnamen*, *diernamen* en *zaaknamen*.

O. Al die *woorden* zijn dus *namen* en hierom noemt men ze *naamwoorden*.

SCHRIFTELIJKE OEFENINGEN.

1. Wat heet men een ding?
2. Hoeveel soorten van dingen zijn er? Welke?
3. Wat hebben alle dingen?
4. Schrijft tien *persoonsnamen*, tien *diernamen* en tien *zaaknamen*.

5. Schrijft de namen der personen, die in uw huis wonen.

6. Schrijft de namen der dieren, die men op de straat ziet.

7. Schrijft de namen der zaken, die men in de kerk aantreft.

8. Hoe heet men de woorden, die namen van dingen zijn?

9. Schrijft tien naamwoorden, die gij in uw leesboek gezien hebt.

IX

Soort- of gemeene namen. Eigennamen.

O. Hoe heet gij, omdat gij *schoolgaat*?

L. Omdat ik *schoolga*, heet ik *scholier* of *schoolkind*.

O. Zijn er, behalve gij, nog meer personen, die zoo heeten?

L. Ja, M., al de kinderen, die *schoolgaan* heeten *schoolkind* of *scholier*.

O. Dus heeten al de kinders van *uwe soort* schoolkind of scholier.

O. Hoe heet het dier, dat de koets en de kar trekt?

L. Het dier, dat de koets en de kar trekt, heet *paard*.

O. Is er maar één dier, dat *paard* heet?

L. Neen, M., daar zijn veel dieren, die zoo heeten.

O. Dan heeten al de dieren van *dezelfde soort* paard.

O. Hoe heet deze zaak?

L. Deze zaak heet *lessenaar*.

O. Zijn er hier nog meer dingen, die denzelfden naam dragen? Welke?

L. Ja, M., al die dingen, waar wij in de school aan zitten, dragen den naam van *lessenaar*.

O. Dan heeten al de zaken van *dezelfde soort* lessenaar.

O. Wilt ge nu eenige namen van personen, dieren en zaken opgeven, die aan meer dingen van dezelfde soort *gemeen* zijn; ik zal ze op het bord schrijven.

L. *Man, vrouw, jongen, meisje, kind, enz. Paard, leeuw, arend, worm, enz. Boek, mes, tafel, stoel, straat, enz.*

O. Elke dezer namen is aan meer dingen *gemeen*; elke naam is de naam van eene heele *soort* van personen, dieren of zaken; hierom heeten die namen *soort-* of *gemeene namen*.

— Zeg gij me nu eens wat *soort-* of *gemeene namen* zijn.

L. *Soort-* of *gemeene namen* zijn namen, die aan eene heele *soort* van personen, dieren of zaken *gemeen* zijn.

O. Kent gij den naam onzer stad ?

L. De naam onzer stad is *Antwerpen*.

O. Heeten zoo alle steden niet ?

L. Neen, M., zoo heet onze stad alleen.

O. En hoe heet ons land ?

L. Ons land heet *België*.

O. Kent ge nog landen, die zoo heeten ?

L. Neen, M., ons land alleen heet zoo.

O. Hoe heet onze koning ?

L. Onze koning heet *Leopold*.

O. Zouden alle koningen zoo niet heeten ?

L. Neen, M., alle koningen heeten zoo niet.

O. Hoe heet de schilder, wiens standbeeld op de Groenplaats staat.

L. Die schilder heet *Rubens*.

O. Is dat de naam van alle schilders ? Heeten die ook zoo ?

L. Neen, M., die heeten zoo niet.

O. Wie heeft te huis eenen hond ? Hoe heet hij ?

L. Hij heet Cesar.

O. Geeft men dien naam aan alle honden ?

L. Neen, M.

O. Zeg me nu ook, hoe heet gij ?

L. Ik heet *Frans*.

O. Heeten zoo alle jongens ?

L. Neen, M., zoo heeten ze allen niet.

O. Heeft niet ieder van u zijnen *eigen naam* ? Wilt ge me eens ieder uwen *eigen naam* opgeven, ik zal hem op het bord zetten.

Eenige L. : *Jan, Frans, Frederik, Geeraard, Hendrik, Willem.*

O. Zooals gij ieder eenen *eigen naam* hebt, zoo hebben sommige zaken er ook eenen. — Wie kent den *eigen naam* eeniger steden ?

L. *Antwerpen, Brussel, Mechelen, Gent, Luik, Lier.*
(De onderwijzer zet deze ook op het bord.)

O. Wie kent den naam van eenige stroomen en rivieren ?

L. *Schelde, Maas, Zenne, Rupel, Nethe, Dijle.*

O. Elken dezer namen geeft men aan *eenen enkelen persoon*, of aan *eene enkele zaak*. Zulke namen heeten daarom *eigennamen*. — Wie kan nu zeggen wat *eigennamen* zijn ?

L. *Eigennamen* zijn namen, die men aan *eenen enkelen persoon* of aan *eene enkele zaak* geeft.

O. Bezieet die *eigennamen* eens goed. Ziet ge daar niets bijzonders aan ?

L. Ze beginnen allen met eene hoofdletter.

O. Vergeet dat niet.

SCHRIFTELIJKE OEFENINGEN.

1. Schrijft tien soort- of gemeene namen van personen, evenveel van dieren, en ook zooveel van zaken.
2. Wat zijn soort- of gemeene namen ?
3. Schrijft tien eigennamen van personen, eenige van dieren, en acht van zaken.
4. Wat zijn eigennamen ?
5. Schrijft de namen der dagen en ook die der maanden.
— Zijn dit eigen- of gemeene namen ?

X

Hoe de dingen zijn. — Hoedanigheidswoorden.

- O. Zoudt ge me wel kunnen zeggen, *hoe* het krijt is ?
L. Het krijt is *wit*. (Deze en de volgende zinnen schrijft de onderwijzer op het bord.)
O. *Hoe* is het bord ?
L. Het bord is *zwart*.
O. *Hoe* is de school ?
L. De school is *groot*.
O. Wat zegt ons het woord *wit* ?
L. Het woord *wit* zegt ons *hoe* het krijt is.
O. En het woord *zwart* ?
L. Het woord *zwart* zegt ons *hoe* het bord is.
O. En wat drukt het woord *groot* uit ?
L. Het woord *groot* drukt uit *hoe* de school is.
O. Wat drukken de woorden *wit*, *zwart* en *groot* dus uit ?
L. Die woorden drukken uit hoe het krijt, het bord en de school zijn.

O. De woorden, die uitdrukken *hoe* (*hoedanig*) de dingen zijn, heeten *hoedanigheidswoorden*.

Welke woorden zijn *wit*, *zwart*, *groot*? Waarom?

L. Dat zijn *hoedanigheidswoorden*, omdat ze uitdrukken *hoe* die dingen zijn.

O. Zeg gij nu nog eens wat *hoedanigheidswoorden* zijn.

L. *Hoedanigheidswoorden* zijn woorden, die uitdrukken *hoe* de dingen zijn.

SCHRIFTELIJKE OEFENINGEN.

1. *Hoe* zijn de volgende zaken : het huis, de school, de straat, het dorp, de stad? -- Onderstreept de hoedanigheidswoorden.

2. *Hoe* kunnen de volgende zaken zijn : het boek, de lessenaar, de lei, het bord, de kast? — Zet onder elk hoedanigheidswoord een fijn streepje.

3. Hoe heeten de woorden, die uitdrukken *hoe* de dingen zijn? — Schrijft er tien.

4. Zegt van elk der volgende dieren *hoe* het is : het paard, de hond, de ezel, het schaap, de geit. — Onderlijnt de hoedanigheidswoorden.

5. *Hoe* kunnen de volgende personen zijn : de leerling, de onderwijzer, de daglooner, de boer, de soldaat, de geneesheer? — Onderstreept de hoedanigheidswoorden.

6. Schrijft het tegenovergestelde van elke der volgende hoedanigheden : *groot*, *lang*, *breed*, *dik*, *zwart*, *warm*, *oud*, *droog*, *vol*, enz.

7. Wat zijn hoedanigheidswoorden?

XI

Wat de dingen doen. — Werkwoorden.

- O. Wat *doet* gij ?
L. Ik *zit, leer, zie, hoor, spreek*, enz. (Dit en het volgende wordt op het bord geschreven.)
O. Wat *doet* uw vader ?
L. Mijn vader *werkt, klopt, draagt, zaagt, timmert*, enz.
O. Wat *doet* de boer ?
L. De boer *zaait, plant, maait, oogst, dorscht*, enz.
O. Wat *doet* het paard ?
L. Het paard *trekt, draagt, loopt, springt, draaft*, enz.
O. Wat *doet* de hond ?
L. De hond *blaft, bijt, jankt, loopt, zit*, enz.
O. Wat *doet* de lessenaar ?
L. De lessenaar *staat*.
O. Wat *doet* het bord ?
L. Het bord *hangt*.
O. Wat zeggen de woorden, die ik onderstreept heb ?
L. Die woorden zeggen wat die dingen *doen*.
O. De woorden, die uitdrukken wat de dingen *doen*, heeten *werkwoorden*. — Waarom zou men die *werkwoorden* heeten ?
L. Omdat ze een *werk* uitdrukken.
O. Ja, hetgene men *doet* heet eene *daad* of een *werk*. — Wie zou me nu kunnen zeggen, wat *werkwoorden* zijn ?
L. *Werkwoorden* zijn woorden, die uitdrukken wat de dingen *doen*.

SCHRIFTELIJKE OEFENINGEN.

1. Schrijft alles op, wat ge nu doet. — Onderlijnt de woorden, die uitdrukken, wat ge doet.

2. Wat doen de volgende personen : het kind, de schooler, de smid, de metser, de draaier ?

3. Hoe heeten de woorden, die uitdrukken, wat de dingen doen ?

4. Wat doen de volgende dieren : de hond, de kat, het paard, het schaap, de os, de koe, de duif, de bie, de slang ?

5. Wat doen de volgende zaken : het huis, de deur, de boom, het schip, de zon, de sneeuw, de steen, het ijzer ?

6. Wat zijn werkwoorden ?

XII

Deelen des zins : onderwerp en gezegde. — Inhoud van het gezegde.

O. Zeg eens iets van *den hovenier*.

L. *De hovenier snoeit eenen boom.*

O. Van wien hebt ge iets gezegd ?

L. Ik heb iets van *den hovenier* gezegd.

O. Zeg gij iets van *den leeuw*.

L. *De leeuw is sterk.*

O. Waarvan zegt gij iets ?

L. Ik zeg iets van *den leeuw*.

O. Zeg gij iets van *de zon*.

L. *De zon schijnt.*

O. Waarvan zegt gij iets ?

L. Ik zeg iets van *de zon*.

O. Het ding, waarvan men iets zegt, heet *het onderwerp*.

Waarom is *de hovenier* het onderwerp ? En *de leeuw* ? En *de zon* ?

L. Omdat men daarvan iets zegt.

O. Wie kan nu juist zeggen, wat er van den hovenier *gezegd* wordt, met dezelfde woorden als het gezegd is ?

L. *Snoeit eenen boom.*

C. Zoo ook van den leeuw?

L. *Is sterk.*

O. En van de zon?

L. *Schijnt.*

O. Hetgeen van een ding *gezegd* wordt, heet *het gezegde*.

— Welk is het *gezegde* des eersten zins? Des tweeden? Des derden?

Waarom heet men die *gezegden*?

L. Omdat ze van een ding iets *zeggen*.

O. Waaruit bestaat nu elke zin?

L. Elke zin bestaat uit een *onderwerp* en een *gezegde*.

Hierom zegt men dat het onderwerp en het gezegde *de deelen des zins* zijn.

Op het bord :

Het paard is een huisdier.

Het paard is sterk.

Het paard loopt.

O. Lees gij die drij zinnen. — Welk is het onderwerp des eersten zins? En het gezegde? — Welk is het onderwerp des tweeden zins? En het gezegde? — Welk is het onderwerp des derden zins? En het gezegde?

Wordt er in deze drij zinnen niet van hetzelfde ding gesproken? Wordt er ook hetzelfde van gezegd? Wat wordt er in den eersten zin van het paard gezegd?

L. In den eersten zin wordt gezegd : *wat het paard is*.

O. *Wat* is het paard?

L. Het paard *is een huisdier*.

O. En wat wordt er in den tweeden zin van het paard gezegd?

L. In dezen zin wordt gezegd : *hoe het paard is*.

O. *Hoe* is het paard?

L. Het paard is *sterk*.

O. En wat wordt er in den derden zin van het paard gezegd?

L. In den derden zin wordt gezegd : *wat het paard doet*.

O. Wat *doet* het paard?

L. Het paard *loopt*.

O. Wat kan men dan zoo al van een ding zeggen?

L. Men kan van een ding zeggen : a. *Wat het is*; b. *Hoe het is*; c. *Wat het doet*.

SCHRIFTELIJKE OEFENINGEN.

1. Maakt vijf zinnen over dieren, vijf over planten en vijf over delfstoffen. — Zet een fijn streepje onder elk onderwerp.

2. Wat heet men het onderwerp van eenen zin?

3. Maakt vijf zinnen over dingen, die ge kunt zien; vijf over dingen, die ge kunt hooren; vijf over dingen, die ge kunt rieken. — Onderstreept het gezegde van elken zin.

4. Wat heet men het gezegde van eenen zin?

5. Maakt vijf zinnen over dingen, die in de lucht zijn; evenveel over dingen, die zich in het water bevinden, en ook zooveel over dingen, die in den grond zitten. — Schrijft deze zinnen zoodanig dat de onderwerpen onder elkander komen en de gezegden ook.

6. Wat kan er in het gezegde van het onderwerp gezegd worden? — Geeft van elk drij voorbeelden.

XIII

Getal der naamwoorden.

Op het bord :

<i>bank,</i>	<i>banken;</i>
<i>bode,</i>	<i>boden;</i>
<i>venster,</i>	<i>vensters;</i>
<i>kind,</i>	<i>kinders, kinderen.</i>

O. Hoeveel dingen beteekent het woord *bank*? En *bode*?
En *venster*? En *kind*?

L. Elk dezer woorden beteekent *één enkel ding*.

O. Als een woord *één enkel ding* beteekent, dan zegt men dat dit woord in het *enkelvoud* staat.

Waarom staat elk der woorden *bank, bode, venster, kind*, in het *enkelvoud*?

L. Elk dezer woorden staat in in het *enkelvoud*, omdat het maar *één ding* beteekent.

O. Wanneer staat een woord in het *enkelvoud*?

L. Een woord staat in het *enkelvoud*, als het maar *één ding* beteekent.

O. Hoeveel dingen beteekent het woord *banken*? En *boden*? En *vensters*? En *kinders* of *kinderen*?

L. Elk dezer woorden beteekent *meer dingen*.

O. Als een woord *meer dingen* beteekent, dan zegt men dat dit woord in het *meervoud* staat.

Waarom staan de woorden *banken, boden, vensters, kinders* of *kinderen* in het *meervoud*?

L. Elk dezer woorden staat in het *meervoud*, omdat het *meer* dingen beteekent.

O. Wanneer staat een woord in het *meervoud*?

L. Een woord staat in het *meervoud*, als het *meer dingen* beteekent.

O. Wat is er achter het enkelvoud *bank* gevoegd, om er het meervoud *banken* van te maken?

L. Er is *en* achter het enkelvoud gevoegd.

O. Wie kan nog woorden noemen, die door achtervoeging van *en* in het meervoud gebracht worden?

L. *Stoel, kast, vriend, paard*, enz.

O. Wat heb ik achter het enkelvoud *bode* gevoegd, om er het meervoud *boden* van te maken?

L. Gij hebt eene *n* achter het enkelvoud gevoegd.

O. Kent ge nog woorden, die op die wijze in het meervoud gebracht worden?

L. *Belofte, zonde, begeerte, groente, gemeente*, enz.

O. Ziet nu eens hoe van het enkelvoud *venster* het meervoud *vensters* gevormd is.

L. Er is eene *s* achter het enkelvoud gevoegd.

O. Noemt eens eenige woorden, die door achtervoeging eener *s* in het meervoud gebracht worden?

L. *Vader, broeder, lepel, tafel*, enz.

O. En wat is er achter het enkelvoud *kind* gevoegd, om er het meervoud *kinders* of *kinderen* van te maken?

L. Er is *ers* of *eren* achter het enkelvoud gevoegd.

O. Kent ge nog van die woorden?

L. *Blad, kleet, ei*, enz.

O. Wat voegt men nu achter het enkelvoud, om er het meervoud van te maken?

L. Men voegt *en, n, s, ers*, of *eren* achter het enkelvoud.

De onderwijzer schrijft de volgende woorden op het bord :

<i>dag,</i>	<i>dagen;</i>
<i>weg,</i>	<i>wegen;</i>
<i>slot,</i>	<i>sloten.</i>

O. Hoe zijn die *enkelvoudige* woorden in het *meervoud* gebracht

L. Er is *en* achter het enkelvoud gevoegd.

O. Is er anders niets aan veranderd? Spreek gij de woorden eens uit.

L. De *geslotene* lettergrepen zijn *opene* geworden.

O. Hoe waren de klanken in de geslotene lettergrepen?

L. In de geslotene waren ze kort.

O. Hoe zijn ze geworden?

L. Ze zijn lang geworden.

O. Ge zult nog wel eenige woorden kunnen noemen, die op dezelfde wijze in het meervoud gebracht worden.

L. Dak, vat, hol, gebod, enz.

O. Ge ziet dat de slotmedeklinker des enkelvouds tot de eindlettergreep des meervouds overgaat.

De onderwijzer schrijft op het bord :

<i>stad,</i>	<i>steden;</i>
<i>, schip,</i>	<i>schepen.</i>

O. Hoe is hier het meervoud gevormd?

L. De korte klinkers *a* en *i* zijn in een lange *e* veranderd, en verder is er *en* achter het enkelvoud gevoegd.

O. Wie kent nog een woord, dat zoo in het meervoud gebracht wordt.

L. Lid, smid, split, enz.

Op het bord :

<i>eenheid,</i>	<i>eenheden.</i>
-----------------	------------------

O. Hoe verandert de uitgang *heid* in het meervoud?

L. De uitgang *heid* verandert in *heden*.

O. Kent ge eenige woorden, die op *heid* eindigen?

L. *Grootheid, goedheid, beleefdheid*, enz.

Op het bord :

<i>koopman,</i>	<i>kooplieden.</i>
-----------------	--------------------

O. Hoe is de lettergreep *man* in het meervoud veranderd?

L. De lettergreep *man* is veranderd in *lieden*.

O. Wilt ge me zoo nog eenige woorden opnoemen?

L. *Voerman, timmerman*, enz.

Op het bord :

Web, webben; klad, kladden; stof, stoffen; mug, muggen; zak, zakken; bal, ballen; klem, klemmen; pan, pannen; lip, lippen; kar, karren; mes, messen; pot, potten.

O. Wat is hier gebeurd, om van het enkelvoud het meervoud te maken?

L. De slotmedeklinker des enkelvouds is verdubbeld en dan is er nog *en* achter gevoegd.

Op het bord :

visch *visschen.*

O. En hoe is het met dit woord gegaan?

L. De *s* is verdubbeld en verder is er nog *en* aan het einde des woords gevoegd.

O. Kent gij er ook van die soort?

L. *Flesch, musch, tesch*, enz.

Op het bord :

duif, *duiven;*
huis, *huizen.*

O. Hoe zijn de woorden *duif* en *huis* in het meervoud gebracht?

L. De *f* is in *v*, de *s* in *z* veranderd en dan is er nog *en* achtergevoegd.

O. Wilt ge er zoo ook eenige opnoemen?

L. *Druif, hoef, haas, bies*, enz.

SCHRIFTELIJKE OEFENINGEN.

1. Schrijft tien enkelvoudige naamwoorden.
2. Wanneer staat een naamwoord in het enkelvoud?

3. Schrijft tien meervoudige naamwoorden.
4. Wanneer staat een naamwoord in het meervoud?
5. Zet naast tien enkelvoudige naamwoorden het meervoudige.
6. Welke zijn de vier uitgangen des meervouds?
7. Schrijft :
 - a. Vijf naamwoorden, die door achtervoeging van *en* in het meervoud gebracht worden.
 - b. Vijf, waar men eene *n* achter voegt.
 - c. Vijf, die eene *s* achter het enkelvoud nemen.
 - d. Vijf, die hun meervoud maken met achter het enkelvoud *ers* of *eren* te zetten.Zet bij al deze oefeningen telkens het meervoud naast het enkelvoud.
8. Zet achter elk der volgende enkelvoudige naamwoorden het meervoudig :
 - a. Dak, dal, spel, gebrek, slot, hol, gebod.
 - b. Lid, schip, smid, stad.
 - c. Eenheid, grootheid, waarheid, onbeleefdheid.
 - d. Werkman, koopman, voerman, timmerman, ambachtsman, krijgsman, tuinman.
 - e. Neb, bed, straf, vlag, bak, bel, kram, ton, stap, kar, les, rat.
 - f. Visch, musch, flesch, tesch.
 - g. Duif, druif, hoef, hof, stoof, graf, huis, muis, buis, haas, kaas, glas, bies.

XIV

Geslacht der naamwoorden.

Op het bord :

1. *De boer zaait. — Hij zaait.*

2. *De moeder werkt.* — *Zij werkt.*

3. *Het kind is ziek.* — *Het is ziek.*

O. Lees gij de twee eerste zinnen. — Welk woord staat in den tweeden zin in plaats van *de boer*?

L. In plaats van *de boer* staat het woordje *hij*.

O. Als men in plaats van een naamwoord het woordje *hij* kan zetten, dan zegt men dat dit naamwoord van het *mannelijk geslacht* is. — Waarom is het naamwoord *boer* van het *mannelijk geslacht*?

L. Omdat men in plaats van *boer* het woordje *hij* kan zetten.

O. Wie kan eenen zin maken met een *mannelijk naamwoord* als onderwerp?

L. *De jongen speelt.*

O. Laat nu ook hooren dat het naamwoord *jongen* van het *mannelijk geslacht* is.

L. *De jongen speelt.* — *Hij speelt.*

O. Lees gij de twee volgende zinnen. — Welk woord staat in den tweeden zin in plaats van *de moeder*?

L. In plaats van *de moeder* staat het woordje *zij*.

O. Als men in plaats van een naamwoord het woordje *zij* kan zetten, dan zegt men dat dit naamwoord van het *vrouwelijk geslacht* is. — Waarom is het woord *moeder* van het *vrouwelijk geslacht*?

L. Omdat men in plaats van *moeder* het woordje *zij* kan zetten.

O. Wie zal nu ook eenen zin maken met een *vrouwelijk naamwoord* als onderwerp?

L. *De meid werkt.*

O. Laat hooren dat het naamwoord *meid* van het *vrouwelijk geslacht* is.

L. *De meid werkt.* — *Zij werkt.*

O. Wilt gij de twee laatste zinnen eens lezen? — Welk woord staat in den tweeden zin in plaats van *het kind*?

L. In plaats van *het kind* staat het woordje *het*.

O. Als men in plaats van een naamwoord het woordje *het* kan zetten, dan zegt men dat dit naamwoord van het *onzijdig geslacht* is. — Waarom is het naamwoord *kind* van het *onzijdig geslacht*?

L. Omdat men in plaats van *kind* het woordje *het* kan zetten.

O. Nu zult ge ook wel eenen zin kunnen maken met een *onzijdig naamwoord* als onderwerp.

L. *Het paard loopt*.

O. Laat hooren dat het naamwoord *paard* van het *onzijdig geslacht* is.

L. *Het paard loopt*. — *Het loopt*.

O. Wie kan me nu zeggen, hoeveel geslachten men in de taal onderscheidt? Welke?

L. Men onderscheidt in de taal drij geslachten : *het mannelijk*, *het vrouwelijk* en *het onzijdig*.

O. Wanneer is een naamwoord van het mannelijk geslacht? Wanneer is het van het vrouwelijk geslacht? — Wanneer is het van het onzijdig geslacht?

SCHRIFTELIJKE OEFENINGEN.

1. Maakt tien paar zinnen zooals die bij n° 1.
2. Wanneer is een naamwoord van het *mannelijk* geslacht?
3. Maakt tien paar zinnen zooals die bij n° 2.
4. Wanneer is een naamwoord van het *vrouwelijk* geslacht?
5. Maakt tien paar zinnen zooals die bij n° 3.
6. Wanneer is een naamwoord van het *onzijdig* geslacht?

7. Schrijft :
- a. tien mannelijke persoonsnamen.
 - b. tien mannelijke diernamen.
 - c. tien mannelijke zaaknamen.
8. Hetzelfde voor de vrouwelijke namen.
9. Vijf onzijdige persoons-, dier- en zaaknamen.
10. Hoeveel geslachten onderscheidt men in de taal?
Welke?

XV

Lidwoorden : bepalende en niet- bepalende.

Op het bord :

De jongen leert de les.

De vrouw wascht.

Het meisje speelt.

Een man is gevallen.

Eene boerin ging ter merkt.

Een paard is gaan loopen.

O. Lees gij die zinnen eens. — Welke woorden zijn *jongen*, *vrouw*, *meisje*, *man*, *boerin*, *paard*? Waarom?

L. Dat zijn naamwoorden, omdat het namen zijn van dingen.

O. Ge ziet dat er vóór elk naamwoord nog een woord staat. Noem gij de woorden eens, die vóór de naamwoorden staan.

L. *De*, *de*, *het*, *een*, *eene*, *een*.

O. Zulke woorden heeten *lidwoorden*. — Waar staan ze, vóór of achter de naamwoorden?

L. De lidwoorden staan vóór de naamwoorden.

O. Van welk geslacht is het woord *jongen*?

L. Het woord *jongen* is van het mannelijk geslacht.

O. Ziet eens welk lidwoord er vóór staat.

L. Het lidwoord *de* staat er vóór.

O. En van welk geslacht is het woord *vrouw*?

L. Het woord *vrouw* is van het vrouwelijk geslacht.

O. En welk lidwoord staat daar vóór ?

L. Daar staat ook het lidwoord *de* vóór.

O. Zeg gij nu van welk geslacht het woord *meisje* is en welk lidwoord er vóór staat.

L. Het woord *meisje* is van het onzijdig geslacht ; het lidwoord *het* staat er vóór.

O. Vóór welke naamwoorden zet men het lidwoord *de*?

L. Men zet het lidwoord *de* vóór de *mannelijke* en *vrouwelijke* naamwoorden.

O. Vóór welke het lidwoord *het*?

L. Vóór de onzijdige naamwoorden.

O. Bezie nu de drij laatste zinnen eens goed. — Wie kan me nu zeggen vóór welke naamwoorden men het lidwoord *een*, en vóór welke men het lidwoord *eene* zet.

L. Men zet het lidwoord *een* vóór de mannelijke en onzijdige naamwoorden, en het lidwoord *eene* vóór de vrouwelijke.

O. Indien ik u eens zegde : « *Kindereu, vandaag zal de burgemeester in de school komen,* » aan welken burgemeester zoudt ge dan denken?

L. Dan zou ik aan *onzen* burgemeester denken.

O. En als ik u zegde : « *Kindereu, vandaag zal er een burgemeester in de school komen,* » zoudt ge dan ook zeker zijn dat het onze burgemeester zal wezen ?

L. Neen, M., dan kan er ook een andere burgemeester komen.

O. Ik ga die twee zinnen eens op het bord schrijven ; ziet goed welk verschil gij er tusschen bemerkt.

L. In den eersten zin staat het lidwoord *de* vóór *burge-*

meester en in den tweeden staat er het lidwoord *een* vóór.

O. En wat weet ge daar nu van?

L. Als er het lidwoord *de* vóór staat, dan weet ik van welken burgemeester gij spreken wilt; staat er het lidwoord *een* vóór, dan weet ik niet van welken burgemeester gij spreken wilt.

O. De lidwoorden *de*, *de*, *het* zet men vóór de namen van dingen, die *bekend* of *bepaald* zijn, en die lidwoorden heeten daarom *bepalende lidwoorden*. — De lidwoorden *een*, *eene*, *een* zet men vóór de namen van dingen, die *niet bekend* of *niet bepaald* zijn; deze heeten hierom *niet-bepalende lidwoorden*.

Hoeveel soorten van lidwoorden zijn er? Welke?

L. Er zijn twee soorten van lidwoorden : *bepalende* en *niet-bepalende*.

O. Vóór welke woorden zet men de *bepalende* lidwoorden?

L. Men zet de *bepalende* lidwoorden vóór de namen van dingen, die *bepaald* zijn.

O. En vóór welke zet men de *niet-bepalende* lidwoorden?

L. Men zet de *niet-bepalende* lidwoorden vóór de namen van dingen, die *niet bepaald* zijn.

O. Welk bepalend lidwoord gebruikt men vóór het mannelijk enkelvoud? Vóór het vrouwelijk enkelvoud? Vóór het onzijdig enkelvoud?

Welk niet-bepalend lidwoord gebruikt men vóór het mannelijk enkelvoud? Vóór het vrouwelijk enkelvoud? Vóór het onzijdig enkelvoud?

Zet nu eens een bepalend lidwoord vóór een meervoudig mannelijk, vrouwelijk en onzijdig naamwoord?

L. *De onderwijzers, de onderwijsters, de kinderen.*

O. Welk is het bepalend lidwoord voor het meervoud der drij geslachten?

L. Het *bepalend lidwoord* voor het meervoud der drij geslachten is *de*.

O. Wie kan het volgende in het meervoud stellen : *een man, eene vrouw, een kind*?

L. *Mannen, vrouwen, kinderen*.

O. Welk *niet-bepalend lidwoord* heeft men dus voor het meervoud?

L. Voor het meervoud is er geen *niet-bepalend lidwoord*.

SCHRIFTELIJKE OEFENINGEN.

1. Maakt tien zinnen over dingen, die door de kunst der menschen vervaardigd zijn. — Onderstreept de lidwoorden.

2. Waar staan de lidwoorden altijd?

3. Maakt tien zinnen over dingen, die nog zijn gelijk ze door de natuur zijn voortgebracht. — Zet een streepje onder elk lidwoord.

4. Hoeveel soorten van lidwoorden zijn er? Welke?

5. Maakt vijf zinnen, waarin bepalende, en evenveel, waarin niet-bepalende lidwoorden voorkomen.

6. Bij welke namen zet men een bepalend, en bij welke een niet-bepalend lidwoord?

XVI

De drie personen. — Voornaamwoorden.

O. Wat zijt gij ook wêêr?

L. *Ik ben een persoon*.

O. Zeg nog eens iets van u zelve.

L. *Ik ben een scholier*.

O. Wie is een scholier?

L. *Ik ben een scholier*.

O. Heet gij dan *ik*? Hoe heet ge?

L. Ik heet *Frans*.

O. Moet ge dan niet zeggen : *Frans is een scholier*.

L. Zoo spreekt men niet van zich zelven ; men zegt : *Ik ben een scholier*.

O. Welk woordje zet ge dan in plaats van uwen naam?

L. In plaats van mijnen naam zet ik het woordje *ik*.

O. Zeg gij nu ook iets van u zelven. Gij ook. En gij. Enz.

— Ik zal ook iets van mij zelven zeggen : *Ik onderwijs de kinderen*.

Welk woordje hebt gij in plaats van uwen naam gezegd? En welk woordje heb ik in plaats van mijnen naam gezet?

Welk woordje gebruikt de persoon, die van zich zelven spreekt, in plaats van zijnen naam?

L. De persoon, die van zich zelven spreekt, gebruikt in plaats van zijnen naam het woordje *ik*.

O. Maar hoe kan men zeggen in plaats van : *de persoon die spreekt*.

L. In plaats daarvan kan men zeggen : *de sprekende persoon*.

O. Welk woordje gebruikt de *sprekende persoon* in plaats van zijnen naam?

L. In plaats van zijnen naam gebruikt de *sprekende persoon* het woordje *ik*.

O. Wie kan mij zeggen, wat ik zoo al doe?

L. *Gij staat. Gij ziet. Gij hoort. Gij ondervijst*. Enz.

O. *Wie* doet dat alles?

L. *Gij* doet dat.

O. Heet ik *gij*?

L. Neen, M., maar ik zeg *gij* in plaats van uwen naam.

O. Tegen wien spreekt ge, als ge zegt : *Gij staat*. Enz. ?
Wien spreekt ge dan aan?

L. Dan spreek ik tegen u. Dan spreek ik u aan.

O. Ik word dus door u *aangesproken*. — Wie is dan *de sprekende persoon*? En welke persoon ben ik, omdat ik *aangesproken* word?

L. Gij zijt daarom de *aangesprokene persoon*.

O. En welk woordje gebruikt men in plaats van den naam des *aangesprokenen* persoons?

L. In plaats van den naam *des aangesprokenen persoons* gebruikt men het woordje *gij*.

O. Zeg gij eens iets van *uwen vader*.

L. *Mijn vader werkt*.

O. Wat doet *hij*?

L. *Hij* werkt.

O. Welk woordje hebt ge in plaats van *vader* gezet?

L. In plaats van *vader* heb ik het woordje *hij* gezet.

O. Zeg gij nu iets van *uwen broeder*. Welk woordje kunt ge in plaats van *zijn* naam zetten?

Wie kan iets van *zijne moeder* zeggen?

L. *Mijne moeder maakt het eten gereed*.

O. Wat doet *zij*?

L. *Zij* maakt het eten gereed.

O. Welk woordje hebt ge in plaats van *moeder* gezet?

L. Ik heb het woordje *zij* in plaats van *moeder* gezet.

O. Wie heeft eene zuster? Wilt gij er iets van zeggen?
Welk woordje kunt ge in plaats van *zuster* zetten?

Wie kan me iets zeggen van het kind, dat aan dezen les-senaar ontbreekt?

L. *Dat kind is ziek*.

O. Hoe is *het*?

L. *Het* is ziek.

G. Waar is *het*?

L. *Het* is in zijn huis.

O. Welk woordje hebt ge in plaats van *kind* gezet?

L. Ik heb in plaats van *kind* het woordje *het* gezet.

O. Van welke personen hebben we in de vijf laatste zinnen gesproken?

L. We hebben gesproken van den vader, van den broeder, van de moeder, van de zuster, van het kind.

De personen, van welke men spreekt, zijn dat de *sprekende* personen? Zijn het de *aangesprokene* personen?

L. Neen, M., maar er wordt van hen gesproken.

O. Welnu, omdat er van die menschen gesproken wordt, heet men ze *besprokene personen*. — Welke woordjes hebben we in plaats van de namen der *besprokene personen* gebezigd?

L. In plaats van de namen der *besprokene* personen hebben we de woordjes *hij*, *zij*, *het* gebezigd.

O. Voor welk geslacht gebruikt men *hij*? Voor welk *zij*? Voor welk *het*?

L. Voor het mannelijk geslacht gebruikt men *hij*; voor het vrouwelijk geslacht *zij*; voor het onzijdig geslacht *het*.

O. Zegt nu eens gelijk, waar wij zijn.

L. *Wij zijn in de school*.

O. Wat hebben wij nu gedaan?

L. Wij hebben gesproken.

O. Welke personen zijn we daarom?

L. Wij zijn daarom *sprekende* personen.

O. En welk woordje gebruiken wij in plaats van onze namen?

L. Wij gebruiken in plaats van onze namen het woordje *wij*.

O. En als ge van u zelve alleen spreekt, welk woordje gebruikt ge dan?

L. Dan gebruik ik het woordje *ik*.

O. Beteekent het woordje *ik* ééne of meer personen?

L. Het woordje *ik* beteekent *één persoon*.

O. Is *ik* dan enkel- of meervoud?

L. *Ik* is enkelvoud.

O. Beteekent het woordje *wij* ook maar ééne persoon?

L. Neen, M., het woordje *wij* beteekent meer personen.

O. Is *wij* dan enkelvoud?

L. Neen, M., *wij* is meervoud.

O. Als ik aan u alleen wil zeggen, dat ge braaf zijt, hoe zeg ik dat dan?

L. *Gij zijt braaf*.

O. Welk woordje gebruik ik dus in plaats van uwen naam?

L. In plaats van mijnen naam gebruikt gij het woordje *gij*.

O. En als ik aan u allen wil zeggen, dat ge braaf zijt, hoe zeg ik dan?

L. *Gij zijt braaf*.

O. Wat zet ik in plaats van al uwe namen?

L. In plaats van onze namen zet gij ook het woordje *gij*.

O. Welk woordje gebruikt men dus voor den *aangesprokene* persoon enkel- en meervoud?

L. Voor den angesprokenen persoon enkel- en meervoud gebruikt men het woordje *gij*.

O. Welke woordjes gebruikten we ook weér voor de besprokene personen enkelvoud?

L. *Hij, zij, het*.

O. Maar als men van meer personen spreekt, welk woordje gebruikt men dan?

L. Als men van meer personen spreekt, dan gebruikt men het woordje *zij*.

O. Laat dat eens hooren.

L. De kinderen leeren. — *Zij* leeren. De jongens spelen. — *Zij* spelen. De boerinnen gaan naar de merkt. — *Zij* gaan naar de merkt.

O. Hoeveel verschillende personen hebben we nu leeren kennen? Welke?

L. Wij hebben drij personen leeren kennen : *den sprekenden persoon, den aangesprokenen persoon en den besprokenen persoon.*

O. Nu moet ik u nog zeggen, dat men den sprekenden persoon ook wel *den eersten persoon* noemt, den aangesprokenen *den tweeden persoon*, en den besprokenen *den derden persoon.*

Wilt ge mij nu zeggen, welke woordjes men voor elken dezer drij personen enkel- en meervoud gebruikt?

L. Eerste persoon enkelvoud : *ik*.

» » meervoud : *wij*.

Tweede persoon enkelvoud : *gij*.

» » meervoud : *gij*.

Derde persoon enkelvoud : *hij, zij, het*.

» » meervoud : *zij*.

O. In plaats van welke woorden zet men de woorden *ik, wij, gij, hij, zij, het, zij*?

L. Die zet men in plaats der *naamwoorden*.

O. Omdat men ze in plaats der *naamwoorden* zet, heet men ze *voornaamwoorden*.

SCHRIFTELIJKE OEFENINGEN.

Voorbeeld :

a. *Ik bid.* — *Wij bidden.*

b. *Gij bidt.* — *Gij bidt.*

c. *Hij, zij, het, bidt.* — *Wij bidden.*

1. Maakt zinnen met ieder der volgende werkwoorden, waarin iets van den 1ⁿ, 2ⁿ en 3ⁿ persoon enkel- en meervoud gezegd wordt : Bidden, knielen, leeren, schrijven, rekenen, zingen, teekenen, wandelen, spelen, werken, rusten, slapen, ontwaken, eten, drinken.

2. Hoeveel personen onderscheidt men in de taal? Hoe heeten ze?

3. Hoe heeten de woorden, die men in plaats der naamwoorden zet?

4. Schrijft de voornaamwoorden des eersten, die des tweeden en die des derden persoons enkel- en meervoud.

XVII

Tijden van het gezegde : tegenwoordige, verledene, toekomstige.

Op het bord :

Het kind leert.

De onderwijzer onderwijst.

Het schaap graast.

De zon schijnt.

Het bord hangt.

De jongen is ziek.

Jan is nog een kind.

O. Lees gij die zinnen eens. Gij ook. En gij. Enz.

Welk is het onderwerp van den eersten zin? En het gezegde? Het onderwerp des tweeden? En het gezegde? Enz.

Als men zegt : « *Het kind leert*, » wil men dan zeggen, dat het kind al gedaan heeft met leeren, of wel dat het later zal leeren?

L. Neen, M., dan wil men zeggen dat het *nu* leert.

O. Juist, *nu*, dat is : *op dit oogenblik*, in den tijd waarin we *nu* of *tegenwoordig* zijn, en die tijd heet daarom de *tegenwoordige tijd*.

In welken tijd staat het gezegde des eersten zins? Waarom zegt ge, dat het in den *tegenwoordigen tijd* staat?

L. Het staat in den *tegenwoordigen tijd*, omdat het kind *nu* of *tegenwoordig* leert.

O. In welken tijd staat het gezegde des tweeden zins? Waarom staat dit in den *tegenwoordigen tijd*? Enz.

Op het bord :

Het kind leerde.

De onderwijzer onderwees.

Het schaap graasde.

De zon scheen.

Het bord hing.

De jongen was ziek.

Jan was een kind.

O. Lees gij die zinnen eens. Gij ook. En gij. Enz.

Welk is het onderwerp des eersten zins? En het gezegde? Welk is het onderwerp des tweeden? En het gezegde? Enz.

Als ge zegt : « *Het kind leerde*, » wilt ge dan ook zeggen, dat het leeren *nu* gebeurt?

L. Neen, M., dan wil ik zeggen, dat het leeren *gedaan* is.

O. Juist; het leeren is *gedaan*, *voorbij* of *verleden*; de tijd, waarin dat leeren gebeurde, heet daarom de *verledene tijd*.

In welken tijd staat het gezegde des eersten zins? Waarom zegt ge, dat het in den *verledenen tijd* staat?

L. Het staat in den *verledenen tijd*, omdat het leeren *gedaan* of *verleden* is.

O. In welken tijd staat het gezegde des tweeden zins?
Waarom staat dit in den *verledenen tijd*? Enz.

Op het bord :

Het kind zal leeren.

De onderwijzer zal onderwijzen.

Het schaap zal grazen.

De zon zal schijnen.

Het bord zal hangen.

De jongen zal ziek zijn.

Jan zal een man worden.

O. Lees gij die zinnen eens. En gij. En gij. Enz.

Welk is het onderwerp des eersten zins? En het gezegde?
Welk is het onderwerp des tweeden? En het gezegde? Enz.

Als ge zegt : « *Het kind zal leeren*, » wilt ge dan zeggen,
dat het leeren al *voorbij* is, of dat het *nu* gebeurt?

L. Neen, M., dan wil ik zeggen, dat het nog gebeuren
moet.

O. Is de tijd, waarin dat leeren gebeuren moet, al voorbij
of moet die nog *komen*?

L. Dit tijd moet nog *komen*.

O. Omdat die tijd nog *komen* moet, heet hij de *komende*
of *toekomende tijd*.

In welken tijd staat het gezegde des eersten zins? Waarom
zegt ge, dat het gezegde in den *toekomenden tijd* staat?

L. Het gezegde staat in den *toekomenden tijd*, omdat het
leeren nog gebeuren moet.

O. In welken tijd staat het gezegde des eersten zins?
Waarom staat dit in den *toekomenden tijd*? Enz.

Hoeveel tijden hebt ge nu leeren kennen? Welke?

L. Wij hebben drij tijden leeren kennen : den *tegen-*
woordigen, den *verledenen* en den *toekomenden* tijd.

SCHRIFTELIJKE OEFENINGEN.

Tegenwoordige tijd.

Enkelvoud.	Meervoud.
1. <i>Ik leer.</i>	<i>Wij leeren.</i>
2. <i>Gij leert.</i>	<i>Gij leert.</i>
3. <i>Hij leert.</i>	<i>Zij leeren.</i>

Verledene tijd.

Enkelvoud.	Meervoud.
1. <i>Ik leerde.</i>	<i>Wij leerden.</i>
2. <i>Gij leerdet.</i>	<i>Gij leerdet.</i>
3. <i>Hij, zij, het leerde.</i>	<i>Zij leerden.</i>

Toekomende tijd.

Enkelvoud.	Meervoud.
1. <i>Ik zal leeren.</i>	<i>Wij zullen leeren.</i>
2. <i>Gij zult leeren.</i>	<i>Gij zult leeren.</i>
2. <i>Hij zal leeren.</i>	<i>Zij zullen leeren.</i>

1. Maakt zinnen zooals hierboven met de volgende werkwoorden : *zien, hooren, rieken, proeven, voelen, eten, drinken, gaan, wandelen, staan, loopen, springen, lezen, schrijven, rekenen, teekenen, zingen, spelen, gehoorzamen, opletten, aandachtig zijn, vlijtig zijn, vermoeid zijn, hon-ger hebben, vermaak hebben.*

2. Welke zijn de tijden van het gezegde?

3. Maakt vijf zinnen met een gezegde, dat in den tegenwoordigen tijd staat.

4. Wanneer staat het gezegde in den tegenwoordigen tijd?

5. Maakt vijf zinnen met een gezegde, dat in den verledenen tijd staat.

6. Wanneer staat het gezegde in den verledenen tijd?
7. Maakt vijf zinnen met een gezegde, dat in den toekomenden tijd staat.
8. Wanneer staat het gezegde in den toekomenden tijd?

XVIII

Wijzen van het gezegde : aantoonende, bijvoegende, gebiedende.

Op het bord :

De kinderen zitten rechtop.

Jan is aandachtig.

De smid smeedde het ijzer.

Mijn vader was ziek.

Ik zal mijne les leeren.

De jongens zullen gehoorzaam zijn.

O. Lees gij die zinnen eens. En gij. En gij. Enz.

Welk is het onderwerp des eersten zins? En het gezegde? Welk is het onderwerp des tweeden zins? En het gezegde? Enz.

Als ik zeg : « *De kinderen zitten rechtop*, » wil ik dan niet zeggen, dat het *zeker* is dat *de kinderen rechtop zitten*, of wil ik zeggen dat ik er aan twijfel?

L. Gij wilt zeggen, dat het *zeker* is dat *de kinderen rechtop zitten*.

O. Welnu, als men zoo *zeker*, zoo *stellig* iets zegt, dan is het alsof men het u liet zien, alsof men het u met den vinger *aantoonde*; deze wijze van spreken heet daarom de *aantoonende wijze*.

Hoe is het gezegde des eersten zins uitgedrukt?

L. Het gezegde des eersten zins is als *zeker*, als *stellig* uitgedrukt.

O. En hoe heet die wijze van spreken?

L. Die wijze van spreken heet *de aantoonende wijze*.

O. Waarom heet die zoo?

L. Omdat hetgene men zegt als met den vinger wordt *aangetoond*.

O. Hoe is het gezegde des tweeden zins uitgedrukt?

Hoe heet die wijze van spreken? Waarom heet die zoo? Enz.

Op het bord :

1. *De vader wil, dat zijn zoon gehoorzame.*

2. *De onderwijzer wenscht, dat zijne leerlingen brave menschen worden.*

3. *Ik hoop, dat al de kinderen goed leeren.*

4. *De moeder verlangt, dat haar jongen uit de school recht naar huis ga.*

5. *Jan wenschte, dat zijne moeder toch spoedig genaze.*

6. *De kinderen leeren, opdat ze verstandige menschen worden.*

O. Lees gij die zinnen eens. En gij. En gij. Enz.

Lees gij de zinnen bij n° 1. — Ge ziet dat er telkens twee zinnen bij elkander gevoegd zijn. — Van wien wordt er in den eersten zin iets gezegd?

L. Van den vader.

O. Wat wordt er van gezegd? Wordt er van gezegd, wat hij is, hoe hij is, of wat hij doet?

L. Er wordt gezegd wat de vader doet.

O. Wat doet de vader?

L. De vader *wil*.

O. Welk is dus het gezegde?

L. *Wil* is het gezegde.

O. Is het *zeker* dat de vader wil?

L. Ja, M., dat is zeker.

O. Hoe is het gezegde dus uitgedrukt?

L. Het gezegde is als *zeker*, als *stellig* uitgedrukt.

O. En hoe heet die wijze van spreken ook weër?

L. Die wijze van spreken heet de *aantoonende wijze*.

O. Maar zeg nu eens, wat wil de vader?

L. *Dat zijn zoon gehoorzame*.

O. Welk is het onderwerp dezes zins, en welk is het gezegde?

L. *Zijn zoon* is het onderwerp, en *gehoorzame* het gezegde.

O. Is het ook *zeker*, dat *zijn zoon* zal gehoorzamen?

L. Neen, M., *zeker* is het niet, maar het *kan* gebeuren.

O. En hoe is iets dat gebeuren *kan*?

L. Iets dat gebeuren *kan*, is *mogelijk*.

O. Hoe is het gezegde des tweeden zins dus uitgedrukt?

L. Het gezegde des tweeden zins is als *mogelijk* uitgedrukt.

O. Lees gij nu de zinnen bij n° 2. — Welk is het onderwerp des eersten zins?

L. *De onderwijzer* is het onderwerp des eersten zins.

O. Welk is het gezegde?

L. *Wenscht* is het gezegde.

O. Is dit als *stellig* of als *mogelijk* uitgedrukt?

L. Dit is als *stellig* uitgedrukt?

O. Welke wijze is dat daarom?

L. Dat is daarom de *aantoonende wijze*.

O. En wat wenscht de onderwijzer?

L. *Dat zijne leerlingen brave menschen worden*.

O. Welk is het onderwerp en welk het gezegde des tweeden zins?

L. *Zijne leerlingen* is het onderwerp, *brave menschen* worden is het gezegde.

O. Is het *zeker*, dat ze brave menschen worden?

L. *Zeker* is het niet, maar het is *mogelijk*.

O. Hoe is het gezegde des tweeden zins dus uitgedrukt?

L. Het gezegde des tweeden zins is als *mogelijk* uitgedrukt.

O. Lees gij de zinnen bij n^r 1. Wat zegt ons de zin : « *dat zijn zoon gehoorzame?* »

L. Dit zegt, *wat de vader wil*.

O. En wat zegt ons de zin : *dat zijne leerlingen brave menschen worden?*

L. Die zegt ons, *wat de onderwijzer wenscht*.

Enz., met n^{rs} 3, 4, 5 en 6.

O. Ge ziet, dat de tweede zin telkens *bij* den eersten *voegt* wat er gewild, gewenscht, gehoopt of verlangd wordt; hierom zegt men, dat die tweede zin in de *bijvoegende wijze* staat. — Welke wijze is de tweede zin bij n^r 1?

L. Dat is de *bijvoegende* wijze.

O. Waarom heet die zoo?

L. Omdat die tweede zin *bij* den eersten *voegt*, *wat de vader wil*.

O. En welke wijze is de tweede zin bij n^r 2? Waarom heet die wijze de *bijvoegende* wijze?

L. Dat is de *bijvoegende* wijze, omdat die tweede zin *bij* den eersten *voegt*, *wat de onderwijzer wenscht*.

Enz. met de andere zinnen.

Op het bord :

1. *Leve de koning!*

2. *God zegene u, mijn kind!*

3. *Dat mijne moeder toch genaze!*

O. Lees gij die zinnen eens. En gij. En gij. Enz. — Welk is het onderwerp des eersten zins? En het gezegde? Des tweeden? Des derden? Hoe is het gezegde van zin n^r 1 uitgedrukt?

L. Het gezegde van zin n^r 1 is als *mogelijk* uitgedrukt.

O. Hoe heet die wijze van spreken?

L. Die wijze heet de *bijvoegende* wijze.

O. Ik zie hier nogtans geenen eersten zin... Als men zegt : « *Leve de koning!* » dan wil men zeggen : « *Ik wensch, dat de koning leve!* » — En als men zegt : « *God zegene u, mijn kind?* »

L. Dan wil men zeggen : « Ik wensch, dat God u zegene, mijn kind! »

O. Als men iets wensch, drukt men gewoonlijk alleen uit hetgeen men wensch; men verzwijgt dus den eersten zin : « *Ik wensch.* » — Zeg nu eens hoe het gezegde van zin n^r 2 is uitgedrukt? Hoe heet die wijze van spreken? En hoe is het gezegde van zin n^r 3 uitgedrukt? Hoe heet die wijze van spreken? Welke zin is verzwegen?

O. Als ik tegen u zeg : « *Sta recht!* » wil ik dan zeggen, dat ge *moogt* recht of krom staan gelijk ge verkiest?

L. Neen, M., dan wilt ge zeggen, dat ik *moet* recht staan.

O. En als ik tegen u zeg : « *Wees voorzichtig!* » wat wil ik dan zeggen?

L. Dan wilt ge zeggen, dat ik *moet* voorzichtig zijn.

O. En hetgeen *moet* zijn of *moet* gebeuren, hoe is dat?

L. Hetgeen *moet* zijn of *moet* gebeuren, dat is *noodzakelijk*.

O. Als men aan iemand zegt, dat hij iets doen *moet*, dan *gebiedt* men hem iets, en die wijze van spreken heet daarom *de gebiedende wijze*.

Op het bord :

Sta recht!

Wees voorzichtig!

Loop weg!

Kom hier!

Ga heen!

Zit neêr!

O. Lees gij die zinnen eens. Gij ook. En gij. Enz.

Wie moet dat nu doen?

L. Dat moet de persoon doen, die aangesproken wordt.

O. Als *gij* de aangesprokene persoon zijt, wie moet het dan doen?

L. Dan moet *ik* het doen.

O. En als *dit kind* de aangesprokene persoon is, wie moet het dan doen?

D. Dan moet *dit kind* het doen.

O. Staat de naam des aangesprokenen persoons daar ook bij, of staat er het woordje *gij* voor in plaats?

L. Er staat noch het een noch het ander.

O. Is het onderwerp dan niet uitgedrukt?

L. Neen, M., het gezegde alleen is uitgedrukt.

O. Nogtans gebeurt het dikwijls dat het onderwerp ook wordt uitgedrukt; B. V.

Jongen, sta recht!

Wees voorzichtig, kind!

Frans, loop weg!

Kom hier, gij!

Ga heen, vriend!

Gij, zit neêr!

Nu zult ge mij wel kunnen zeggen, hoe het gezegde des eersten zins is uitgedrukt?

L. Het gezegde des eersten zins is als *noodzakelijk* uitgedrukt.

O. En hoe heet die wijze van spreken?

L. Die wijze van spreken heet de *gebiedende wijze*.

O. Waarom heet die zoo.

L. Omdat men iets *gebiedt*.

O. Hoe is het gezegde des tweeden zins uitgedrukt? Hoe heet die wijze van spreken? Waarom heet die zoo? enz.

Aan hoeveel personen wordt er in elken dezer zinnen iets *geboden*?

L. In elken dezer zinnen wordt iets aan éénen persoon geboden.

O. Hoe zou men spreken als men aan meer personen gebood?

L. *Staat recht! Weest voorzichtig! Loopt weg! Komt hier! Gaat heen! Zit neêr!*

O. Welke verandering is er aan het werkwoord toegebracht?

L. Daar is eene *t* achter gevoegd.

O. Maar als er reeds eene *t* op het einde staat, moet men er dan nog eene achter voegen?

L. Neen, M., dan verandert het niet.

O. Ziet ge daar zulken zin bij?

L. Ja, M., « *Zit neêr.* »

O. Op hoeveel wijzen hebt ge het gezegde leeren uitdrukken?

L. Ik heb het gezegde op drij wijzen leeren uitdrukken : als *stellig*, als *mogelijk*, als *noodzakelijk*.

O. En hoe heeten die wijzen?

L. *De aantoonende wijze, de bijroegende wijze en de gebiedende wijze.*

SCHRIFTELIJKE OEFENINGEN.

1. Maakt tien zinnen, waarin het gezegde als *stellig* is uitgedrukt.
2. Hoe heet deze wijze van spreken? — Waarom heet ze zoo?
3. Maakt tien zinnen, waarin het gezegde als *mogelijk* voorkomt.
4. Hoe heet deze wijze van spreken? — Waarom heet ze zoo?
5. Maakt tien zinnen, waarin het gezegde als *noodzakelijk* voorkomt.
6. Hoe heet deze wijze van spreken? — Waarom heet ze zoo?
6. Op hoeveel wijzen kan het gezegde uitgedrukt worden?
8. Hoe heeten die wijzen?

XIX

Woordorden : rechte, omgezette, vragende.

Op het bord :

Frans is een leerling.

Een leerling is Frans.

Is Frans een leerling?

O. Lees gij die drij zinnen. Gij ook. En gij.ENZ.

Uit hoeveel woorden bestaat de eerste zin? En de tweede?
En de derde?

Wie ziet een woord in den eenen zin, dat in eenen
anderen niet staat?

L. In alle drij de zinnen staan dezelfde woorden.

O. Is er dan hoegenaamd geen onderscheid tusschen die zinnen?

L. Já, M., de woorden staan in de drij zinnen niet op dezelfde plaats.

O. Juist daarin bestaat het verschil. — Welk is het onderwerp des eersten zins? En het gezegde? Wat staat eerst? Wat volgt dan?

L. Het onderwerp staat eerst en dan volgt het gezegde.

O. Hoe is het in den tweeden zin?

L. In den tweeden zin staat het gezegde eerst en het onderwerp laatst.

O. Als het onderwerp de eerste en het gezegde de laatste plaats bekleedt, dan heet men de orde der woorden: de *rechte woordorde*. — In welke woordorde staat de eerste zin? Waarom?

L. De eerste zin staat in de *rechte woordorde*, omdat het onderwerp de eerste en het gezegde de laatste plaats bekleedt.

O. Bekleedt het gezegde de eerste en het onderwerp de laatste plaats, dan heet de orde der woorden: de *omgezette woordorde*. — In welke woordorde staat de tweede zin? Waarom?

L. De tweede zin staat in de *omgezette woordorde*, omdat het gezegde de eerste en het onderwerp de laatste plaats bekleedt.

O. Zeg gij eens, wat er in den eersten zin gezegd wordt?

L. In den eersten zin wordt gezegd, dat Frans een leerling is.

O. En in den tweeden zin?

D. In den tweeden zin wordt dat ook gezegd.

O. Ik zal u eens zeggen, waarom men soms de zinnen in de *omgezette woordorde* stelt: men doet dat om de aandacht

wat meer te vestigen op hetgeen er van het onderwerp *gezegd* wordt. Men let immers het meest op hetgene vooraan staat of vooraf komt. Als men die zinnen uitspreekt, drukt men ook wat meer op *het gezegde*.

Lees gij de twee eerste zinnen nog eens, en let wel op hetgeen ik daar even gezegd heb.

Lees gij den derden zin. Gij ook. En gij. Enz.

Als ik zoo spreek : « *Is Frans een leerling?* » vertel ik u dan iets?

L. Neen, M., dan *vraagt* gij iets.

O. Staan de woorden nu in de *rechte* of in de *omgezet*te orde?

L.....

O. Bekleedt het onderwerp de eerste of de laatste plaats?

L. Het onderwerp staat wel vóór het gezegde, doch vóór het onderwerp staat het woordje *is*.

O. Als de woorden in zulke orde staan, dat ze te zamen eene vraag uitmaken, dan heet die orde de *vragende woordorde*.

In welke woordorde staat de laatste zin?

Waarom?

L. De laatste zin staat in de *vragende woordorde*, omdat die woorden te zamen eene *vraag* uitmaken.

O. Hoeveel woordorden hebt ge nu leeren kennen?

Hoe heeten ze?

L. Ik heb drij woordorden leeren kennen. Ze heeten : de *rechte* woordorde, de *omgezet*te woordorde en de *vragende* woordorde.

O. Wanneer staat een zin in de *rechte* woordorde?

L. Een zin staat in de *rechte* woordorde, als het onderwerp de eerste en het gezegde de laatste plaats bekleedt.

- O. Geef daar een voorbeeld van.
L. *Onze school is groot.*
O. Wanneer staat een zin in de *omgezette* woordorde?
L. Een zin staat in de *omgezette* woordorde, als het gezegde de eerste en het onderwerp de laatste plaats bekleedt.
O. Maak zoo eens eenen zin.
L. *Groot is onze school.*
O. Waarop vestigt ge nu bijzonder uwe aandacht?
L. Ik vestig mijne aandacht bijzonder op het gezegde.
O. En als ge zulken zin moet uitspreken, wat doet ge dan?
L. Dan druk ik wat meer op het gezegde.
O. Wanneer staat een zin in de *vragende* woordorde?
L. Een zin staat in de *vragende* woordorde, als de woorden te zamen eene *vraag* uitmaken.
O. Wilt ge zoo eens eenen zin maken?
L. *Is onze school schoon?*
O. Welk teeken zet men achter eenen vragenden zin?
L. Achter eenen vragenden zin zet men een *vraagteeken*.
O. Vergeet dat nooit.

SCHRIFTELIJKE OEFENINGEN.

1. Maakt tien zinnen in de *rechte* woordorde.
2. Wanneer staat een zin in de *rechte* woordorde?
3. Stelt dezelfde zinnen in de *omgezette* woordorde.
4. Wanneer staat een zin in de *omgezette* woordorde?
5. Zet dezelfde zinnen in de *vragende* woordorde.
6. Wanneer staat een zin in de *vragende* woordorde?

Ontleding.

Op het bord :

1. *De roos is eene bloem.*

De roos Onderwerp.
is eene bloem Gezegde.

2. *Eene bloem is de roos.*

Eene bloem is Gezegde.
de roos Onderwerp.

3. *Is de roos eene bloem?*

Is *eene bloem* Gezegde.
de roos Onderwerp.
eene bloem?

O. Lees gij eens wat daar staat. Gij ook. En gij. Enz.

Uit hoeveel deelen bestaat elke zin?

L. Elke zin bestaat uit twee deelen : het onderwerp en
het gezegde.

O. Ziet eens hier ; hoe heet zulk deel des vingers?

L. Dat heet *een lid* des vingers.

O. En wat zijn die drij?

L. Dat zijn de drij *leden* des vingers.

O. Wat maken die drij leden te zamen?

L. Die drij leden maken te zamen eenen vinger.

O. Zoo heeten de menschen, die deel maken van een
gezelschap, de *leden* van dat gezelschap. Wat maken al die
leden te zamen uit?

L. Al die leden te zamen maken het gezelschap uit.

O. Hoe zult ge nu kunnen zeggen in plaats van *de*
deelen eens zins?

L. In plaats daarvan kan men zeggen : *de leden eens*
zins.

O. Welke zijn de leden eens zins ?

D. De leden eens zins zijn : *het onderwerp* en *het gezegde*.

O. Men kan die leden van elkander scheiden, zooals dat daar op het bord gedaan is, en dat heet men dan *eenen zin ontleden*.

Dat zult ge nu ook wel kunnen.

SCHRIFTELIJKE OEFENINGEN.

Zinnen ter ontleding (*).

1. De hond is een huisdier. De school is een gebouw. De snoek is een visch. De metser is een ambachtsman. Jan is een leerling. Het ijzer is een metaal.

2. Het paard is moedig. De leerling is vlijtig. Het glas is doorschijnend. Hendrik is aandachtig. De hond is getrouw. Het staal is veêrkrachtig.

3. Het schaap graast. Het kind bidt. De steen valt. Het zwijn knort. De boer zaait. Het vuur brandt.

4. De appels zijn boomvruchten. De ganzen zijn zwemvogels. De schilders zijn kunstenaars. De rozen zijn bloemen. De nachtegalen zijn zingvogels. De smeden zijn handwerkslieden.

5. De bergen zijn hoog. De leeuwen zijn sterk. De menschen zijn sterflijk. De zeeën zijn diep. De tijgers zijn wreed. De Belgen zijn nijverig.

6. De kinderen spelen. De vogels vliegen. De sterren schitteren. De krijgslieden vechten. De visschen zwemmen. De wolken drijven.

7. Ik ben een onderwijzer. Gij zijt een leerling. Hij is

(*) Van koppelwoord of aanvulling wordt hier nog niet gesproken. Al wat van het onderwerp gezegd wordt, heet men *gezegde*.

mijn vriend. We zijn menschen. Ge zijt kinderen. Ze zijn werklieden.

8. De regen valt. Het paard hinnikt. De zieke klaagt. De zon schijnt. De haan kraait. De schipper vaart.

9. Mijn vriend stierf. De zon scheen. De scholieren lazten. Het paard viel. De boomen bloeiden. De reizigers vertrokken.

10. Ik zal aandachtig zijn. De braven zullen beloond worden. Het ijzer zal roesten. De sterren zullen flikkeren. Gij zult uw best doen. De donder zal rollen.

11. Onze koning heet Leopold. Rubens was een kunstschilder. België is mijn vaderland. Antwerpen is eene handelsstad. Europa is een werelddeel. Quinten Matsijs is een smid geweest.

12. God beware u! Leve de koning! Ware ik genezen! Mochtet gij oplettender worden! Konde ik u helpen! Kwamen de zwaluwen al weder!

13. Kind, wees gehoorzaam! Kom hier, vriend! Zit neer! Jongens, zijt aandachtig! Past op, mannen! Gaat allen heen!

14. De lente is aangenaam. God is een goede Vader. De menschen zijn redelijke schepsels. Frankrijk is een keizerrijk. De Schelde is een stroom. Onze ziel is onsterfelijk.

15. Aangenaam is de lente. Koud is de winter. Volkrijk is de hoofdstad. Eene handelsstad is Antwerpen. Een kunstschilder was Van Dijck. Werken moeten de menschen.

16. Bloeien de boomen? Zijn de kinderen aandachtig? Is België uw vaderland? Zult gij gehoorzamen? Wie is onze Vader? Moogt gij niet spelen?

EINDE.